

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

ก่อนที่จะนำเสนอผลการวิเคราะห์จำแนกและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม และระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันว่ามีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) หรือไม่ ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาตัดตัวแปรอิสระที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกันสูงตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ($r \geq 0.80$) และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับตัวแปรตามต่ำกว่าออกจากการวิเคราะห์ การตรวจสอบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุในขั้นตอนนี้ เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการตรวจสอบในขั้นต้น และผู้วิจัยจะตรวจสอบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุอีกครั้งหนึ่ง ในกระบวนการวิเคราะห์ถดถอย โดยการตรวจสอบค่าสถิติ 3 ค่า คือ Tolerance, Variance Inflation Factor (VIF) และ Condition Index ค่าสถิติ Tolerance หมายถึง สัดส่วนความแปรปรวนในตัวแปรที่อธิบายไม่ได้ด้วยตัวแปรอื่น ๆ ถ้าค่า Tolerance มีค่าใกล้ 0 แสดงว่าตัวแปรนั้นมีความสัมพันธ์สูงกับตัวแปรอื่น ๆ ค่าที่ใกล้ 1 แสดงว่าตัวแปรนั้นมีความสัมพันธ์ต่ำกับตัวแปรอื่น ๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติ VIF มีค่าเท่ากับส่วนกลับของค่า Tolerance จึงแปลความหมายตรงกันข้าม กล่าวคือค่า VIF ที่สูงมาก (ค่าสูงสุดเท่ากับ 10.0) แสดงว่ามีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุสูงมากในกลุ่มตัวแปรอิสระด้วยกัน ส่วนค่าสถิติ Condition Index เป็นค่าสัดส่วนความแปรปรวนซึ่งวัดจากค่าไอเกน (eigen value) เกณฑ์ที่ใช้ตรวจสอบคือ 30 ถ้าตัวแปรใดมีค่า Condition Index เกิน 30 แสดงว่าตัวแปรนั้นมีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่าสถิติ condition Index นี้ใช้ตรวจสอบด้วยกระบวนการสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกตรวจสอบว่าตัวแปรต้นตัวใดมีค่าเกินกว่าเกณฑ์ ขั้นตอนที่สอง ตรวจสอบสัดส่วนของความแปรปรวนของสัมประสิทธิ์การถดถอย เฉพาะเมื่อตัวแปรอิสระมีค่า Condition Index สูงกว่าเกณฑ์ ถ้าค่าสัดส่วนของความแปรปรวนของสัมประสิทธิ์การถดถอยมีค่าสูงกว่า 0.90 แสดงว่าตัวแปรตัวนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่นสูง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) สำหรับรายละเอียดผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีดังต่อไปนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์ในตอนนี้ เป็นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม และความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรอิสระ รวมทั้งหมด 38 ตัวแปร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระเกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว 31 ตัวแปร และตัวแปรตามซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในแต่ละด้านและรวมทุกด้านจำนวน 7 ตัวแปร ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าว โดยมีรายละเอียดแสดงในตารางที่ 52

จากตารางที่ 52 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 703 คู่ พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.00 ถึง 1.00 โดยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีจำนวน 309 คู่ ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.07 ถึง 1.00 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวแปรที่นำมาศึกษา มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม ยกเว้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการได้รับความรู้/ฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของสมาชิกในครอบครัว (GTR) กับตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) ซึ่งมีค่าเท่ากับศูนย์ อย่างไรก็ตามตัวแปรอิสระดังกล่าวนี้ก็ยังมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอื่นๆ ที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงไม่ได้ตัดตัวแปรนี้ออกจากการวิเคราะห์ และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงกว่า 0.80 ($r \geq .80$) ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้ในการคัดเลือกตัวแปรอิสระจากการวิเคราะห์ แต่พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามบางคู่มีค่าสูงถึง 1.00 ซึ่งเป็นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) กับตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) และตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว เป็นตัวแปรบ่งชี้ตัวหนึ่งของความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวทั้ง 2 ด้าน และเป็นตัวแปรหนึ่งที่ใช้ในการสร้างคะแนนตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองทั้ง 2 ด้านดังกล่าวนี้ด้วย จึงมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้ง 2 คู่นี้มีค่าสูงถึง 1.00 ดังนั้นในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจและความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวม ผู้วิจัยจึงไม่นำตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัวมาให้เป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ ทั้งในการวิเคราะห์จำแนก และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนแล้วว่าตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัวเป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในด้านเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวม จึงไม่มีความจำเป็นที่จะนำมาวิเคราะห์ซ้ำซ้อนอีก อย่างไรก็ตาม ยังเป็นที่น่าสนใจว่าจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัวจะส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในด้านอื่น ๆ หรือไม่ ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระทั้ง 31 ตัวแปร ซึ่งรวมตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัวด้วย มาใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม แต่ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม ผู้วิจัยตัดตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัวออกจากการวิเคราะห์ จึงเหลือตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ใน 2 กรณีหลังนี้จำนวน 30 ตัวแปร

2.2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ในตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนทั้งหมด 20 ตัวแปร ประกอบด้วย กลุ่มตัวแปรอิสระเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชน 13 ตัวแปร และตัวแปรตามซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมและจำแนกแต่ละด้านรวม 7 ตัวแปร ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 53

จากตารางที่ 53 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน 190 คู่ พบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.002 ถึง 1.00 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีจำนวน 76 คู่ โดยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.210 ถึง 1.00 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าสูงเท่ากับ 1.00 นี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามด้วยกัน ซึ่งได้แก่ตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจ (E_COM) กับตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ -0.011 ถึง -0.789 ซึ่งไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงเกินกว่า 0.80 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัวแปรนี้ ไปใช้ในการวิเคราะห์จำแนกและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ซึ่งจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในตอนต่อไป

ตารางที่ 53 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของผู้ชุมชน

ตัวแปร	MNC	MDEBT	MFSIZE	MDEP	PHFA	PHGO	MPPT	MPMY	LEAD	COMF	CPAR	NGROUP	NWISDOM	T_COM	H_COM	E_COM	R_COM	M_COM	S_COM	SR_COM
MNC	1.000																			
MDEBT	.366 **	1.000																		
MFSIZE	-.193	-.251 *	1.000																	
MDEP	-.107	-.179	.722 **	1.000																
PHFA	-.269 *	-.048	-.027	.089	1.000															
PHGO	.388 **	.039	.138	.060	-.789 **	1.000														
MPPT	-.084	.185	-.180	-.084	-.135	.108	1.000													
MPMY	-.209	-.214 *	.262 *	.311 **	.427 **	-.232 *	-.757 **	1.000												
LEAD	-.153	-.144	.024	.135	-.025	.048	-.061	.160	1.000											
COMF	.240 *	-.024	-.080	-.105	.285 **	.245 *	-.149	-.025	-.082	1.000										
CPAR	-.120	.191	-.285 **	-.117	.358 **	-.353 **	.163	-.011	.063	-.073	1.000									
NGROUP	-.102	.107	-.132	-.156	.291 **	-.280 **	-.114	.164	-.258 *	-.083	.156	1.000								
NWISDOM	-.104	.261 *	-.127	-.241 *	-.092	.067	.232 *	-.188	.013	-.195	.237 *	.081	1.000							
T_COM	-.129	.008	-.073	.075	.306 **	-.156	-.210	.379 **	.196	-.139	.305 **	.148	.113	1.000						
H_COM	-.163	.201	-.119	-.051	.290 **	-.246 *	.313 **	-.020	.002	-.209	.354 **	.404 **	.419 **	.421 **	1.000					
E_COM	.040	-.121	-.085	-.247 *	-.034	.026	-.597 **	.410 **	-.016	.213 *	-.163	.270 *	-.223 *	.290 **	-.023	1.000				
R_COM	-.492 **	-.083	.044	.040	.575 **	-.536 **	.007	.302 **	.056	-.299 **	.348 **	.320 **	.219 *	.570 **	.574 **	.072	1.000			
M_COM	-.094	.049	-.257 *	-.189	.380 **	-.136	.305 **	-.018	.023	-.222 *	.309 **	.222 *	.276 **	.215 *	.481 **	-.020	.165	1.000		
S_COM	-.169	.075	.062	.095	.444 **	-.152	.074	.383 **	.136	-.229 *	.303 **	.188	.146	.534 **	.635 **	.171	.436 **	.673 **	1.000	
SR_COM	.036	-.120	-.085	-.247 *	-.027	.021	-.595 **	.413 **	-.015	.209	-.158	.274 *	-.219 *	.297 **	-.014	1.000 **	.081	-.014	.179	1.000
X	55,375.321	95,404.698	4,355	1,738	.677	.135	61.042	28.903	80.632	.828	3,035	6,588	11,968	12,491	36,934	1,077.104	22,392	55,002	29,774	1,233.696
S.D.	32,172.969	78,763.107	.527	.364	.187	.093	8.663	7.480	8.371	.380	.618	2,850	4,137	.775	1,653	550.670	3,036	1,503	.895	551.229

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์จำแนกในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ในตอนต้นที่ 1 แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนมีความแตกต่างกัน แม้แต่ครอบครัวและชุมชนในภูมิภาคเดียวกันก็ยังมีมีความสามารถในการพึ่งตนเองแตกต่างกัน แสดงว่ายังมีปัจจัยอื่นๆอีกที่อาจจะส่งผลทำให้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนแตกต่างกัน เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติที่เหมาะสมในการศึกษาถึงปัจจัยหลายตัวที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง เมื่อตัวแปรตามคือความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นตัวแปรจัดประเภทในรูปของการเป็นสมาชิกกลุ่มจำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับปกติและสูงคือ เทคนิคการวิเคราะห์จำแนก (discriminant analysis) โดยผู้วิจัยวิเคราะห์จำแนกเป็น 2 ระดับ ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวและชุมชน ดังรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์จำแนกในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์จำแนกที่นำเสนอในตอนต้นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จำแนกตามตัวแปรตามแต่ละตัว ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม รวม 7 ตัวแปร ในแต่ละตัวแปรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มครอบครัวที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปกติ (คะแนนตัวบ่งชี้ต่ำกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย) และกลุ่มครอบครัวที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับสูง (คะแนนตัวบ่งชี้สูงกว่าค่าเฉลี่ย) โดยมีกลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว จำนวน 31 ตัวแปร เป็นตัวแปรอิสระ เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอิสระใดบ้างที่เป็นตัวแปรจำแนกหรือส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวม และการพึ่งตนเองในแต่ละด้าน รวมทั้งศึกษาว่ามีตัวแปรอิสระใดบ้างที่เป็นปัจจัยร่วมในการจำแนกหรือส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองทุกด้าน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 54 ถึง 57

ตารางที่ 54 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัว
จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม					
	1=ปกติ		2=สูง		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
SEX	.41	.49	.51	.50	.43	.50
AGE	44.23	12.60	46.88	12.27	47.15	12.53
STATUS	.87	.34	.85	.35	.87	.34
DOM	.91	.29	.90	.31	.90	.29
HOME	.84	.36	.83	.38	.84	.37
HED1	.18	.38	.28	.45	.20	.40
HED2	.06	.23	.16	.36	.08	.27
OCCU1	.67	.47	.64	.48	.66	.47
OCCU2	.13	.34	.19	.39	.14	.35
WATERT	.71	.45	.73	.45	.72	.45
WATERW	.30	.46	.34	.48	.31	.46
ELEC	.98	.12	1.00	.00	.99	.11
GTT	.26	.44	.33	.47	.28	.45
GTH	.33	.47	.47	.50	.36	.48
GTE	.31	.46	.42	.49	.34	.47
GTR	.19	.39	.28	.45	.21	.41
YEAR	39.12	17.22	38.10	15.95	38.90	16.96
DIST	11.66	8.23	10.82	7.63	11.48	8.11
YINC	51,698.54	87,669.02	87,775.42	117,567.47	59,378.27	95,890.21
DEPO	a	a	a	a	37,738.84	97,424.40
TDEBT	83,297.73	230,695.09	122,790.70	345,493.07	91,704.65	259,676.42
LAND	19.94	28.94	35.09	74.26	23.17	43.20
FSIZE	4.25	1.63	4.59	1.67	4.32	1.64
NEARN	1.78	1.37	1.59	1.14	1.74	1.33
NDEP	1.42	1.14	1.29	1.18	1.39	1.15
PFARM	39.55	32.15	37.34	30.42	39.08	31.78
PGOBU	9.15	19.57	14.77	23.57	10.34	20.60
PEMPLOY	51.30	30.15	47.89	29.67	50.57	29.85
PPT	64.90	29.88	47.60	27.56	61.22	30.22
PMY	26.59	26.72	34.80	25.26	28.34	26.61
PHED	8.51	18.92	17.60	25.51	10.45	20.82

หมายเหตุ: a หมายถึง ตัวแปรที่ไม่ได้ใช้ในการวิเคราะห์

ตารางที่ 55 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัว
จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว											
	ด้านเทคโนโลยี				ด้านสาธารณสุข				ด้านเศรษฐกิจ			
	1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
SEX	.38	.49	.48	.50	.45	.50	.42	.49	.41	.49	.51	.50
AGE	48.81	12.28	45.44	12.56	47.77	12.73	46.54	12.31	47.23	12.60	46.87	12.28
STATUS	.88	.32	.85	.36	.80	.31	.84	.36	.87	.33	.85	.36
DOM	.91	.29	.90	.30	.91	.28	.90	.30	.91	.29	.90	.31
HOME	.86	.35	.82	.38	.86	.35	.82	.38	.84	.36	.83	.38
HED1	.16	.37	.23	.42	.18	.39	.22	.41	.18	.38	.28	.45
HED2	.05	.22	.11	.31	.04	.20	.12	.32	.06	.24	.15	.36
OCCU1	.61	.49	.72	.45	.63	.48	.69	.46	.67	.47	.65	.48
OCCU2	.15	.36	.13	.34	.13	.34	.15	.36	.13	.34	.19	.39
WATERT	.71	.46	.72	.45	.65	.46	.74	.44	.71	.45	.72	.45
WATERW	.27	.44	.35	.48	.31	.46	.31	.46	.30	.48	.34	.47
ELEC	.99	.11	.99	.11	.98	.13	.99	.08	.98	.12	1.00	0.00
GTT	.21	.41	.35	.48	.23	.42	.33	.47	.26	.44	.34	.47
GTH	.34	.47	.38	.49	.32	.47	.40	.49	.33	.47	.47	.50
GTE	.27	.44	.40	.49	.30	.46	.37	.48	.31	.46	.42	.49
GTR	.15	.35	.27	.44	.18	.38	.24	.43	.19	.39	.28	.45
YEAR	40.22	17.58	37.53	16.24	39.54	17.32	38.27	16.58	39.15	17.21	37.96	16.00
DIST	11.85	8.30	11.09	7.90	10.70	7.84	12.24	8.30	11.64	8.23	10.87	7.62
YINC	51,906.45	88,494.00	67,113.57	102,528.92	56,311.40	93,196.11	62,399.93	98,493.78	51,943.82	88,044.21	86,868.44	116,799.26
DEPO	25,754.45	85,769.48	50,145.85	106,876.98	26,182.74	77,742.52	49,124.57	112,470.90	a	a	a	a
TDEBT	68,727.25	215,639.26	115,492.33	296,914.88	75,372.45	225,991.84	107,796.08	288,431.40	83,282.00	230,700.44	122,848.84	345,473.13
LAND	16.40	18.40	30.16	57.93	19.27	28.49	27.00	53.67	20.05	29.04	34.68	74.21
FSIZE	4.25	1.61	4.39	1.68	4.27	1.61	4.37	1.68	4.25	1.64	4.58	1.66
NEARN	1.72	1.35	1.75	1.30	1.77	1.34	1.71	1.32	1.78	1.38	1.58	1.11
NDEP	1.47	1.14	1.31	1.15	1.46	1.15	1.32	1.15	1.42	1.14	1.27	1.16
PFARM	36.98	33.05	41.26	30.30	36.98	32.09	41.15	31.37	39.51	32.18	37.49	30.30
PGOBU	10.18	20.91	10.51	20.29	9.81	20.12	10.87	21.07	9.19	19.58	14.60	23.57
PEMPLOY	52.84	31.25	48.22	28.18	53.21	30.58	47.98	28.92	51.30	30.14	47.91	28.69
PPT	67.03	29.28	55.21	30.04	65.95	29.30	56.55	30.43	64.89	29.89	47.66	27.55
PMY	25.06	25.59	31.72	27.25	26.41	26.83	30.24	26.29	26.54	26.70	34.98	25.26
PHED	7.91	18.36	13.07	22.82	7.64	17.22	13.21	23.53	8.57	18.95	17.36	25.49

หมายเหตุ: a หมายถึง ตัวแปรที่ไม่ได้ใช้ในการวิเคราะห์

ตารางที่ 55 (ต่อ)

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว											
	ด้านทรัพยากรธรรมชาติ				ด้านจิตใจ				ด้านสังคมวัฒนธรรม			
	1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
SEX	.38	.49	.49	.50	.36	.48	.51	.50	.37	.48	.50	.50
AGE	46.57	12.85	45.72	12.04	47.37	13.08	46.93	11.94	48.00	13.02	46.20	11.90
STATUS	.88	.33	.86	.35	.86	.36	.87	.33	.87	.34	.86	.34
DOM	.90	.30	.91	.29	.92	.27	.89	.32	.92	.27	.89	.32
HOME	.85	.36	.83	.38	.84	.37	.84	.36	.85	.36	.84	.37
HED1	.19	.39	.21	.41	.17	.38	.23	.42	.18	.38	.22	.42
HED2	.04	.20	.12	.32	.05	.22	.11	.31	.05	.23	.10	.31
OCCU1	.62	.49	.71	.46	.67	.47	.65	.48	.66	.47	.67	.47
OCCU2	.14	.35	.14	.35	.12	.33	.16	.37	.11	.31	.18	.39
WATERT	.70	.46	.73	.45	.76	.43	.67	.47	.74	.44	.69	.46
WATERW	.30	.46	.32	.47	.26	.44	.36	.48	.27	.44	.36	.48
ELEC	.99	.10	.99	.12	.99	.11	.99	.11	.98	.13	.99	.08
GTT	.18	.38	.38	.49	.25	.43	.31	.46	.24	.43	.32	.47
GTH	.33	.47	.39	.49	.32	.47	.40	.49	.33	.47	.39	.49
GTE	.28	.45	.39	.48	.31	.46	.36	.48	.29	.45	.39	.49
GTR	.15	.35	.27	.44	.18	.38	.24	.43	.17	.37	.25	.43
YEAR	39.66	17.93	38.13	15.89	40.20	17.26	37.56	16.56	40.14	17.78	37.52	15.90
DIST	11.24	8.04	11.72	8.18	11.53	8.25	11.43	7.97	11.15	8.11	11.84	8.10
YINC	61,710.54	111,314.82	57,011.10	77,218.98	47,293.40	65,485.65	71,889.30	118,277.98	49,107.08	78,923.73	70,832.52	110,806.45
DEPO	28,380.10	80,110.62	47,237.60	111,604.58	29,648.03	96,099.53	46,114.98	98,197.48	22,626.38	59,575.10	54,591.99	124,919.44
TDEBT	88,050.13	259,419.86	95,413.85	260,208.03	79,683.09	249,125.52	104,150.13	269,916.59	74,835.33	231,477.50	110,517.02	287,028.39
LAND	20.97	33.94	25.39	50.86	17.34	19.74	29.20	57.69	17.92	24.85	29.01	56.56
FSIZE	4.28	1.63	4.37	1.66	4.27	1.61	4.38	1.68	4.20	1.57	4.46	1.72
NEARN	1.70	1.31	1.78	1.34	1.68	1.23	1.79	1.42	1.66	1.24	1.82	1.41
NDEP	1.42	1.12	1.36	1.17	1.38	1.07	1.40	1.23	1.37	1.07	1.42	1.24
PFARM	35.95	32.02	42.26	31.26	38.60	32.46	39.59	31.09	38.85	32.55	39.34	30.94
PGOBU	10.97	21.48	9.70	19.67	9.41	19.70	11.31	21.47	8.76	19.60	12.10	21.54
PEMPLOY	53.08	30.91	48.03	28.56	52.00	30.77	49.10	28.84	52.38	31.04	48.56	28.38
PPT	63.70	30.12	58.69	30.16	63.71	29.61	58.63	30.67	63.75	30.06	58.40	30.20
PMY	26.92	26.59	29.77	28.59	27.56	26.56	29.14	26.68	27.67	26.86	29.08	26.35
PHED	9.37	18.86	11.53	22.60	8.73	19.83	12.22	21.67	8.58	19.55	12.53	21.98

ผลการวิเคราะห์จำแนกที่นำเสนอในตารางที่ 54 และ 55 เป็นการเสนอค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม และการพึ่งตนเองในแต่ละด้าน ตามลำดับ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปกติ และกลุ่มที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับสูง สำหรับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรโดยรวม ผู้วิจัยจะนำเสนอไว้เฉพาะในตารางที่ 54 เท่านั้น ไม่ได้นำเสนอซ้ำอีกในตารางที่ 55 เนื่องจากมีค่าเท่ากัน

จากตารางที่ 54 และ 55 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของตัวแปรในแต่ละกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเอง (กลุ่มปกติ, สูง) ในเบื้องต้นสามารถจำแนกตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการพึ่งตนเองออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว กล่าวคือ เมื่อค่าของตัวแปรเพิ่มขึ้น ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองมีค่าสูงขึ้นด้วย กลุ่มที่ 2 เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว กล่าวคือ เมื่อค่าของตัวแปรลดลง ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองมีค่าสูงขึ้น สำหรับในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดของตัวแปรทั้งสองกลุ่มเฉพาะผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 54 เท่านั้น สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 55 ก็มีแนวทางในการแปลความหมายสอดคล้องกันกับตารางที่ 54 ผู้วิจัยจึงมิได้นำเสนอรายละเอียดทั้งหมด เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าผลการวิเคราะห์ในตอนนี่ยังไม่ใช่สาระหลักของการวิเคราะห์จำแนก

จากตารางที่ 54 พบว่า กลุ่มตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม นั่นคือ เมื่อค่าของตัวแปรเพิ่มขึ้น ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมจะมีค่าสูงขึ้นด้วย ได้แก่ ตัวแปรเพศของหัวหน้าครอบครัว (SEX) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) หัวหน้าครอบครัวจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (HED1) หัวหน้าครอบครัวจบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (OCCU2) การมีไฟฟ้าใช้ (ELEC) การมีน้ำประปาใช้ (WATERT) การใช้น้ำบาดาล (WATERW) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมของสมาชิกในครอบครัวด้านเทคโนโลยี (GTT) ด้านสาธารณสุข (GTH) ด้านเศรษฐกิจ (GTE) และด้านทรัพยากรธรรมชาติ (GTR) รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) จำนวนหนี้สินรวมของครอบครัว (TDEBT) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) ขนาดครอบครัว (FSIZE) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PGOBU) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (PMY) และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (PHED)

สำหรับกลุ่มตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม นั่นคือ เมื่อค่าของตัวแปรลดลงระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมจะมีค่าสูงขึ้น ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพสมรสของหัวหน้าครอบครัว (STATUS) ภูมิลำเนาเดิม (DOM) ที่พักอาศัยของหัวหน้าครอบครัว (HOME) หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพเกษตรกรรม (OCCU1) จำนวนปีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครอบครัว (YEAR) ระยะทางจากบ้านถึงตัวอำเภอ (DIST) จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว (NEARN) จำนวนคนที่ต้องอุปการะของครอบครัว (NDEP) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PFARM) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้าง/อื่น ๆ (PEMPLOY) และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT)

ผลการวิเคราะห์จำแนกในตารางที่ 56 ประกอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกในรูปของคะแนนมาตรฐาน ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว กับตัวแปรฟังก์ชันการจำแนก รวมทั้งค่าสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนาม ได้แก่ ค่าไอเกน (eigen value) และค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคัล (canonical correlation) รวมทั้งค่าสถิติทดสอบฟังก์ชันการจำแนก และค่าเซ็นทรอยด์ (centroids) ของฟังก์ชันการจำแนก ซึ่งเป็นเวกเตอร์ของค่าเฉลี่ยตัวแปรแต่ละกลุ่มความสามารถในการพึ่งตนเอง

เนื่องจากตัวแปรตามในการวิเคราะห์จำแนกครั้งนี้มี 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์จำแนกจึงให้ฟังก์ชันการจำแนก (discriminant function) 1 ฟังก์ชันสำหรับตัวแปรตามแต่ละตัว ในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีตัวแปรตาม 7 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี (T_FAM) ด้านสาธารณสุข (H_FAM) ด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_FAM) ด้านจิตใจ (M_FAM) ด้านสังคมวัฒนธรรม (S_FAM) และความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) จึงได้ฟังก์ชันการจำแนกสำหรับตัวแปรตามแต่ละตัวรวม 7 ฟังก์ชัน และในการวิเคราะห์จำแนกครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการจำแนกด้วยวิธีการแบบขั้นตอน (stepwise method) ผลการวิเคราะห์จึงแสดงค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกเฉพาะตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว และเป็นตัวแปรที่มีสัมประสิทธิ์การจำแนกสูงด้วย นั่นคือเป็นตัวแปรที่มีผลต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวเมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 56

ตารางที่ 56 ค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก และค่าสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนามจากการ
วิเคราะห์จำแนกในระดับครอบครัว

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก							สหสัมพันธ์กับฟังก์ชันการจำแนก						
	T_FAM	H_FAM	E_FAM	R_FAM	M_FAM	S_FAM	SR_FAM	T_FAM	H_FAM	E_FAM	R_FAM	M_FAM	S_FAM	SR_FAM
SEX	.23			.38	.52	.49		.25	.06	.06	.33	.54	.43	.06
AGE	-.36			-.37		-.30		-.36	-.10	-.08	-.32	-.06	-.24	-.08
STATUS								-.03	-.06	-.01	-.08	.02	.002	-.01
DOM								-.06	-.08	-.06	-.04	-.13	-.14	-.06
HOME								-.11	-.04	-.04	-.19	-.07	-.15	-.04
HED1					.27			.30	.19	.22	.09	.25	.15	.21
HED2		.33		.41	.38			.17	.50	.29	.40	.36	.21	.29
OCCU1	.32							.30	.02	-.01	.16	.01	-.12	-.01
OCCU2						.36		-.09	.21	.09	-.03	.08	.37	.09
WATERT					-.39			-.06	.06	.01	-.02	-.36	.02	.01
WATERW	.21				.29	.29		.23	.01	.12	-.04	.34	.34	.12
ELEC								.03	.05	.08	-.003	.01	.01	.08
GTT	.25	.37	.29	.50			.29	.43	.43	.16	.63	.07	.17	.16
GTH								.24	.13	.33	.31	.05	.18	.32
GTE						.34		.25	.17	.16	.30	.01	.35	.16
GTR	.29			.22				.42	.13	.10	.44	.04	.15	.10
YEAR								-.24	-.10	-.10	-.23	-.12	-.21	-.10
DIST		.44						-.02	.35	-.07	-.09	-.05	-.04	-.07
YINC			.32	-.24	.27		.33	.21	.21	.44	-.07	.44	.28	.44
DEPO	.22	.32	a	.28		.45	a	.33	.44	a	.28	.19	.55	a
TDEBT								.10	.16	.21	-.03	.14	.10	.21
LAND	.29		.28		.30	.30	.29	.43	.23	.40	.16	.47	.43	.41
FSIZE			.56				.57	.14	-.05	.23	.01	.06	.07	.24
NEARN			-.59				-.58	.06	-.12	-.18	-.06	.004	-.01	-.17
NDEP								-.14	-.14	-.14	-.09	-.03	-.04	-.14
PFARM				.30				.16	.13	-.05	.28	.02	-.07	-.05
PGOBU								-.05	.27	.14	-.01	.10	.28	.14
PEMPLOY		-.34						-.13	-.32	-.04	-.29	-.10	-.12	-.04
PPT	-.45	-.47	-.60				-.59	-.53	-.58	-.69	-.17	-.30	-.21	.69
PMY								.42	.30	.44	.01	.12	.09	.43
PHED								.22	.45	.43	.22	.28	.20	.43

ตารางที่ 56 (ต่อ)

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก							สหสัมพันธ์กับฟังก์ชันการจำแนก						
	T_FAM	H_FAM	E_FAM	R_FAM	M_FAM	S_FAM	SR_FAM	T_FAM	H_FAM	E_FAM	R_FAM	M_FAM	S_FAM	SR_FAM
Eigen value	.14	.07	.12	.13	.09	.09	.12							
% variance	100	100	100	100	100	100	100							
Cum %	100	100	100	100	100	100	100							
Can.corr	.35	.26	.33	.33	.28	.29	.33							
Wilk' lamda	.88	.93	.89	.89	.92	.92	.89							
Chi-square	106.74	57.18	91.01	94.83	66.27	70.48	93.31							
df	9	6	6	8	7	7	6							
Prob.	.00	.00	.00	.00	.00	.00	.00							
Centroids	-.37, .38	-.27, .27	-.18, .67	-.35, .36	-.29, .29	-.29, .32	-.18, .67							

หมายเหตุ: ตัวเลขที่บ หมายถึง ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับฟังก์ชันการจำแนกและมีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูงด้วย

a หมายถึง ตัวแปรที่ไม่ได้ใช้ในการวิเคราะห์สำหรับตัวแปรตามนั้นๆ

จากตารางที่ 56 เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม และเป็นตัวแปรที่มีผลต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ มีทั้งหมด 6 ตัวแปร เรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) รองลงมาคือ จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว/จำนวนผู้ที่ไม่มีรายได้ (NEARN) ขนาดครอบครัว (FSIZE) รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) และการได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) ตามลำดับ โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และจำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัวที่มีผลทางลบ นั้นแสดงว่าการที่ครอบครัวมีขนาดใหญ่หรือมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก หัวหน้าครอบครัวมีรายได้ต่อปีสูง มีขนาดที่ดินทำกินมาก สมาชิกของครอบครัวได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยี มีสัดส่วนของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าน้อย และมีจำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัวน้อย จะมีผลทำให้ครอบครัวมีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมสูง โดยตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คานอนิคอล

แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{can. corr.} = .33, P = .00$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแยกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี (T_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 9 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) อาชีพของหัวหน้าครอบครัวเป็นเกษตรกร (OCCU1) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (GTR) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) และการใช้น้ำบาดาล (WATERW) ตามลำดับ ตัวแปรดังกล่าวส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นอายุของหัวหน้าครอบครัว และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าที่มีผลทางลบ โดยตัวแปรดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{can. corr} = .35, P = .00$)

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุข (H_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุข และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 6 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) ระยะห่างจากบ้านถึงตัวอำเภอ (DIST) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้าง/อื่น ๆ (PEMPLOY) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) และจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) ตามลำดับ โดยตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้ส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้าง/อื่น ๆ ที่มีผลทางลบ ตัวแปรทุกตัวดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{can. corr.} = .26, P = .00$)

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่ง

ตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 6 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) รองลงมาคือ จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว/จำนวนผู้ที่ไม่มีรายได้ (NEARN) ขนาดครอบครัว (FSIZE) รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) และขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และจำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัวที่มีผลทางลบซึ่งตัวแปรจำแนกดังกล่าวนี้สอดคล้องกับตัวแปรจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม และตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (can. corr. = .33, $P = .00$)

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 8 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PFARM) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) และการได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (GTR) ตามลำดับ โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรอายุของหัวหน้าครอบครัว และรายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลทางลบ ตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (can. corr. = .33, $P = .00$)

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านจิตใจ (M_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านจิตใจ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 7 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) การมีน้ำประปาใช้ (WATERT) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) การใช้น้ำบาดาล (WATERW) รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) และระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในระดับมัธยมศึกษา (HED1) ตามลำดับ โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรการมีน้ำประปาใช้ในครอบครัวที่มีผล

ทางลบ ตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (can. corr. = .28, $P = .00$)

สำหรับการพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรม (S_FAM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรม และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 7 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) อาชีพของหัวหน้าครอบครัวรับราชการหรือค้าขาย (OCCU2) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเศรษฐกิจหรือการสร้างรายได้ของสมาชิกในครอบครัว (GTE) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) และการใช้น้ำบาดาลในครอบครัว (WATERW) ตามลำดับ โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรอายุของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลทางลบ นั่นคือหัวหน้าครอบครัวที่มีอายุนานจะมีผลให้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรมลดลง ตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) พิจารณาได้จากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (can. corr. = .29, $P = .00$)

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าตัวแปรร่วมที่มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านสาธารณสุข และด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) ซึ่งมีผลในทางบวก และตัวแปรที่มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวได้ถึง 5 ด้านเช่นกัน ได้แก่ ตัวแปรการได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (GTR) ของสมาชิกในครอบครัว (มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และโดยรวม ในทางบวก) รองลงมาคือตัวแปรร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) (มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ และโดยรวม ในทางลบ) ตัวแปรรายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว (YINC) (มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และโดยรวม) และตัวแปรจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) (มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านสังคมวัฒนธรรม ในทางบวก) นอกจากนี้ยังมีตัวแปรเพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) (มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการ

พึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม-วัฒนธรรมในทางบวก) ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวเลยไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพสมรสของหัวหน้าครอบครัวสมรสอยู่ด้วยกัน (STATUS) ที่พักอาศัยของหัวหน้าครอบครัวเป็นของตนเอง (HOME) การมีไฟฟ้าใช้ของครอบครัว (ELEC) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านสาธารณสุขของสมาชิกในครอบครัว (GTH) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครอบครัว (YEAR) จำนวนหนี้สินรวมของครอบครัว (TDEBT) จำนวนคนที่ต้องอุปการะของครอบครัว (NDEP) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PGOBU) และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (PMY)

จากฟังก์ชันการจำแนกที่ได้จากผลการวิเคราะห์จำแนก ผู้วิจัยได้ระบุให้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS for windows ประมาณค่าฟังก์ชันการจำแนกจากค่าของตัวแปรอิสระ และนำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับข้อมูลตามสภาพที่เป็นจริง ได้ผลการเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวที่ได้จากตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองที่เป็นจริงตามข้อมูลเชิงประจักษ์ กับการจำแนกกลุ่มตามค่าประมาณที่ได้จากฟังก์ชันการจำแนกดังแสดงในตารางที่ 57 จากตาราง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมอยู่ในระดับปกติ 636 ครอบครัวนั้น การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ว่าครอบครัวมีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองได้ตรงตามสภาพความเป็นจริงตามข้อมูลเชิงประจักษ์สูงถึง 441 ครอบครัว (69.3%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมอยู่ในระดับสูงจำนวน 172 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้องถึง 109 ครอบครัว (63.4%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 68.1 แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์ครอบครัวตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี (T_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีอยู่ในระดับปกติ 411 ครอบครัวนั้น การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องตรงตามสภาพความเป็นจริงจากข้อมูลเชิงประจักษ์สูงถึง 280 ครอบครัว (68.1%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูงจำนวน 397 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 249 ครอบครัว (62.7%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพความเป็นจริงคิดเป็นร้อยละ 65.5 แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกสามารถพยากรณ์ครอบครัวตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีได้ค่อนข้างสูง

ตารางที่ 57 เปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชัน
การจำแนก ในระดับครอบครัว

กลุ่มตามที่เป็นจริง		กลุ่มตามการประมาณค่า			% ของการพยากรณ์ ถูกต้อง
		1	2	รวม	
T_FAM	1	280 (68.1)	131 (31.9)	411 (100.0)	65.5
	2	148 (37.3)	249 (62.7)	397 (100.0)	
H_FAM	1	274 (68.3)	127 (31.7)	401 (100.0)	62.6
	2	175 (43.0)	232 (57.0)	407 (100.0)	
E_FAM	1	441 (69.3)	195 (30.7)	636 (100.0)	68.1
	2	63 (36.6)	109 (63.4)	172 (100.0)	
R_FAM	1	284 (69.8)	123 (30.2)	407 (100.0)	64.2
	2	166 (41.4)	235 (58.6)	401 (100.0)	
M_FAM	1	267 (65.0)	144 (35.0)	411 (100.0)	61.5
	2	167 (42.1)	230 (57.9)	397 (100.0)	
S_FAM	1	286 (67.1)	140 (32.9)	426 (100.0)	61.0
	2	175 (45.8)	207 (54.2)	382 (100.0)	
SR_FAM	1	441 (69.3)	195 (30.7)	636 (100.0)	68.1
	2	63 (36.6)	109 (63.4)	172 (100.0)	

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุข (H_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับปกติ 401 ครอบครัว การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง 274 ครอบครัว (68.3%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูงจำนวน 407 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 232 ครอบครัว (57%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพความเป็นจริงคิดเป็นร้อยละ 62.6 ซึ่งถือได้ว่าได้ผลที่ถูกต้องค่อนข้างสูงเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปกติ 636 ครอบครัวนั้น การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนก พยากรณ์ได้ถูกต้องตรงตามสภาพความเป็นจริงสูงถึง 441 ครอบครัว (69.3%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถ

ในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูงจำนวน 172 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 109 ครอบครัว (63.4%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริงคิดเป็นร้อยละ 68.1 แสดงว่า ฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์ครอบครัวตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับปกติจำนวน 407 ครอบครัว การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง 284 ครอบครัว (69.8%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูง จำนวน 401 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 235 ครอบครัว (58.6%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 64.2 ซึ่งถือได้ว่าฟังก์ชันการจำแนก พยากรณ์ได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

เมื่อเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองด้านจิตใจ (M_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับปกติจำนวน 411 ครอบครัว การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง 267 ครอบครัว (65%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูง จำนวน 397 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 230 ครอบครัว (57.9%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 61.5 ซึ่งถือได้ว่าฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องค่อนข้างสูงเช่นกัน

และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรม (S_FAM) พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับปกติ 426 ครอบครัว การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนกพยากรณ์ได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง 286 ครอบครัว (67.1%) และในจำนวนครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้อยู่ในระดับสูงจำนวน 382 ครอบครัว การพยากรณ์ทำได้ถูกต้อง 207 ครอบครัว (54.2%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 61.0 แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์ครอบครัวตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรมได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมและฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรจำแนกจำนวน 6, 9, 6, 6, 8, 7 และ 7 ตัวแปร ตามลำดับ ให้ผลการพยากรณ์ได้ตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 68.1, 65.5, 62.6, 68.1, 64.2, 61.5 และ 61.0 ตามลำดับ แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้นี้มีความประหยัด (parsimonious) นั่นคือมีจำนวนตัวแปรน้อย แต่สามารถพยากรณ์ครอบครัวตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

3.2 ผลการวิเคราะห์จำแนกในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ผลการวิเคราะห์จำแนกในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนที่น่าเสนอในตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการเดียวกันกับการวิเคราะห์จำแนกในระดับครอบครัว กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จำแนกแยกตามตัวแปรตามแต่ละตัว ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม และความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม รวม 7 ตัวแปร ในแต่ละตัวแปรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปกติ (คะแนนตัวบ่งชี้ต่ำกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย) และกลุ่มชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับสูง (คะแนนตัวบ่งชี้สูงกว่าค่าเฉลี่ย) โดยมีกลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชน จำนวน 13 ตัวแปร เป็นตัวแปรอิสระ ในการวิเคราะห์จำแนกครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการจำแนกด้วยวิธีการแบบขั้นตอน (stepwise method) ผลการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 58 ถึง 61

จากตารางที่ 58 – 59 เป็นการเสนอค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชน จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม และแยกในแต่ละด้าน ตามลำดับ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปกติ และกลุ่มที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ในระดับสูง สำหรับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรโดยรวม ผู้วิจัยจะนำเสนอไว้เฉพาะในตารางที่ 58 เท่านั้น ไม่ได้นำเสนอซ้ำอีกในตารางที่ 59 เนื่องจากมีค่าเท่ากัน

จากตารางที่ 58 และ 59 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของตัวแปรในแต่ละกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเอง (กลุ่มปกติ, สูง) สามารถจำแนกตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการพึ่งตนเองออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน กล่าวคือ เมื่อค่าของตัวแปรเพิ่มขึ้น ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนจะมีค่าสูงขึ้นด้วย กลุ่มที่ 2 เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน กล่าวคือ เมื่อค่าของตัวแปรลดลงระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนจะมีค่าสูงขึ้น ลักษณะการแปลความหมายเหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วในการวิเคราะห์ระดับครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจะไม่กล่าวซ้ำ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าผลการวิเคราะห์ในตอนนี้อย่าใช่สาระหลักของการวิเคราะห์จำแนก

ตารางที่ 58 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของชุมชน
จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม					
	1=ปกติ		2=สูง		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
MINC	52,771.48	35,177.63	60,079.03	25,750.37	55,375.32	32,172.97
MDEBT	95,142.96	90,258.76	95,877.52	53,365.33	95,404.70	78,763.11
MFSIZE	4.40	0.56	4.27	0.46	4.36	0.53
MDEP	1.79	0.40	1.65	0.26	1.74	0.36
PHFA	0.68	0.19	0.67	0.19	0.68	0.19
PHGO	0.13	0.10	0.14	0.07	0.14	0.09
MPPT	63.02	8.37	57.48	8.14	61.04	8.66
MPMY	27.95	8.48	30.62	4.90	28.90	7.48
LEAD	80.73	9.01	80.45	7.20	80.63	8.37
COMF	0.77	0.43	0.94	0.25	0.83	0.38
CPAR	3.07	0.66	2.97	0.55	3.03	0.62
NGROUP	6.17	2.38	7.35	3.46	6.59	2.85
NWISDOM	12.58	4.46	10.86	3.27	11.97	4.14

ตารางที่ 59 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของชุมชน
จำแนกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่าง ๆ

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน											
	ด้านเทคโนโลยี				ด้านสาธารณสุข				ด้านเศรษฐกิจ			
	1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
MINC	62,317.10	40,433.71	47,586.98	16,389.88	52,653.86	25,856.56	58,573.04	38,399.93	52,771.48	35,177.63	60,079.03	25,750.37
MDEBT	115,882.43	93,988.23	72,429.68	48,749.38	64,958.64	37,617.53	131,178.82	97,882.66	95,142.96	90,258.76	95,877.52	53,365.33
MFSIZE	4.36	0.50	4.35	0.58	4.46	0.55	4.23	0.47	4.40	0.56	4.27	0.46
MDEP	1.67	0.30	1.82	0.41	1.78	0.40	1.69	0.31	1.79	0.40	1.65	0.26
PHFA	0.69	0.17	0.78	0.15	0.65	0.22	0.71	0.14	0.68	0.19	0.67	0.19
PHGO	0.17	0.11	0.09	0.05	0.14	0.11	0.13	0.06	0.13	0.10	0.14	0.07
MPPT	63.59	8.56	58.19	7.95	59.58	9.50	62.78	7.30	63.02	8.37	57.48	8.14
MPMY	25.67	7.56	32.53	5.53	29.11	9.12	28.66	5.02	27.95	8.48	30.62	4.90
LEAD	79.22	8.88	82.22	7.56	81.40	8.96	79.73	7.63	80.73	9.01	80.45	7.20
COMF	0.87	0.34	0.78	0.42	0.83	0.38	0.83	0.38	0.77	0.43	0.94	0.25
CPAR	2.89	0.64	3.20	0.56	2.87	0.61	3.23	0.58	3.07	0.66	2.97	0.55
NGROUP	6.33	2.57	6.88	3.14	5.57	2.50	7.79	2.80	6.17	2.38	7.35	3.46
NWISDOM	12.73	2.89	11.11	5.10	10.83	3.00	13.55	4.73	12.58	4.46	10.86	3.27

ตารางที่ 59 (ต่อ)

ตัวแปร	ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน											
	ด้านทรัพยากรธรรมชาติ				ด้านจิตใจ				ด้านสังคมวัฒนธรรม			
	1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง		1=ปกติ		2=สูง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
MINC	73,378.14	33,882.56	38,572.69	18,848.94	56,245.62	35,468.72	53,634.72	24,769.73	68,884.04	36,067.30	45,839.76	25,409.49
MDEBT	110,956.78	80,148.26	80,889.42	75,452.99	103,468.07	89,784.88	79,277.96	47,322.35	93,187.60	86,141.07	96,969.71	73,959.46
MFSIZE	4.28	0.51	4.44	0.53	4.41	0.50	4.25	0.57	4.28	0.45	4.41	0.57
MDEP	1.69	0.31	1.79	0.40	1.72	0.37	1.77	0.36	1.67	0.28	1.79	0.41
PHFA	0.59	0.19	0.76	0.14	0.67	0.15	0.70	0.24	0.56	0.15	0.76	0.17
PHGO	0.18	0.11	0.09	0.03	0.12	0.07	0.15	0.13	0.17	0.10	0.11	0.08
MPPT	60.36	9.46	61.67	7.90	59.04	8.27	65.05	8.14	61.55	10.85	60.68	6.81
MPMY	27.14	7.09	30.54	7.53	29.01	7.92	28.69	6.64	24.71	7.95	31.87	5.52
LEAD	80.19	8.90	81.04	7.92	80.16	8.14	81.59	8.88	79.64	8.86	81.33	8.02
COMF	0.93	0.26	0.73	0.45	0.83	0.38	0.83	0.38	0.92	0.28	0.76	0.43
CPAR	2.95	0.62	3.11	0.61	3.00	0.56	3.10	0.72	2.86	0.54	3.16	0.64
NGROUP	5.84	2.73	7.29	2.81	6.24	2.51	7.28	3.37	5.73	2.61	7.20	2.88
NWISDOM	12.06	3.11	11.88	4.94	11.87	3.16	12.17	5.64	12.13	2.48	11.85	5.01

เนื่องจากตัวแปรตามในการวิเคราะห์จำแนกครั้งนี้มี 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์จำแนกจึงให้ฟังก์ชันการจำแนก 1 ฟังก์ชัน ซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีตัวแปรตามแยกเป็น 7 ตัวแปร จึงได้ฟังก์ชันการจำแนกสำหรับตัวแปรตามแต่ละตัวรวม 7 ฟังก์ชัน แต่ละฟังก์ชันมีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนกับตัวแปรฟังก์ชันการจำแนก รวมทั้งค่าสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนามจากการวิเคราะห์จำแนก ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 60 เมื่อพิจารณาค่าสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนาม ได้ค่าไอเกน (eigen value) ของฟังก์ชันการจำแนกสำหรับตัวแปรตามแต่ละตัวคือ ฟังก์ชันการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) และฟังก์ชันการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี (T_COM) ด้านสาธารณสุข (H_COM) ด้านเศรษฐกิจ (E_COM) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_COM) ด้านจิตใจ (M_COM) และด้านสังคมวัฒนธรรม (S_COM) มีค่าไอเกนเท่ากับ .17, .58, .55, .17, .71, .30 และ .97 ตามลำดับ ที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรอิสระร้อยละ 100 ทุกฟังก์ชัน เนื่องจากมีฟังก์ชันเดียวสำหรับแต่ละตัวแปรตาม ค่าสหสัมพันธ์คานอนิคอลระหว่างชุดของตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนกับชุดของตัวแปรตามแต่ละตัวมีค่าเท่ากับ .38, .61, .59, .38, .64, .48 และ .70

ตามลำดับ ค่าสหสัมพันธ์คานอนิคอลทุกค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) แสดงว่าตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม และความสามารถในการพึ่งตนเองแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อพิจารณาค่าเข็ตรอยด์ของฟังก์ชันการจำแนกของตัวแปรตามแต่ละตัวทั้ง 7 ฟังก์ชัน แสดงว่าค่าเฉลี่ยตัวแปรของแต่ละกลุ่มแยกตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม และระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี สาธารณสุข เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม มีค่าแตกต่างกัน นั่นคือชุมชนที่อยู่ใน 2 กลุ่มค่อนข้างต่างกัมนั่นเอง (ค่าเข็ตรอยด์ค่าแรกและค่าที่สอง หมายถึง ค่าเฉลี่ยตัวแปรของกลุ่มที่ 1 (กลุ่มปกติ) และค่าเฉลี่ยตัวแปรของกลุ่มที่ 2 (กลุ่มสูง) ตามลำดับ

ตารางที่ 60 ค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก และค่าสถิติวิเคราะห์ตัวแปรพหุนามจากการวิเคราะห์จำแนก ในระดับชุมชน

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก							สหสัมพันธ์กับฟังก์ชันการจำแนก						
	T_COM	H_COM	E_COM	R_COM	M_COM	S_COM	SR_COM	T_COM	H_COM	E_COM	R_COM	M_COM	S_COM	SR_COM
MINC				.76				-.31	.06	-.10	.77	-.39	-.25	-.10
MDEBT	-.41	.61						-.38	.63	.06	.21	.13	-.18	.06
MFSIZE								.22	-.17	.24	-.01	.10	.09	.24
MDEP			-.51				-.61	.16	-.27	-.48	-.05	.22	.30	-.48
PHFA	.69			-.64		.42		.77	.01	-.08	-.65	.26	.62	-.08
PHGO								-.48	-.11	.15	.59	-.18	-.35	.15
MPPT			-.89		1.65	1.23	-.89	-.36	.03	-.80	.09	.64	-.05	-.80
MPMY	.46				1.27	1.47		.68	-.10	-.45	-.32	-.04	.55	-.45
LEAD								-.01	-.20	.02	-.08	.05	.08	.02
COMF								-.14	-.17	-.12	.22	-.29	-.17	-.12
CPAR								.01	.16	.05	-.26	.23	.13	.05
NGROUP		.65						.20	.57	-.13	-.09	-.9	.02	-.13
NWISDOM		.45						-.14	.52	-.01	-.05	.15	-.04	-.01
Eigenvalue	.58	.55	.17	.71	.30	.97	.17							
% variance	100	100	100	100	100	100	100							
Cum %	100	100	100	100	100	100	100							
can.corr.	.61	.59	.38	.64	.48	.70	.38							
Wilk' lamda	.63	.65	.86	.59	.77	.51	.86							
Chi-square	38.07	36.34	12.83	44.93	22.10	56.51	12.83							
df	3	3	2	2	2	3	2							
Prob.	.000	.000	.002	.000	.000	.000	.002							
Centroids	-.71, .80	-.67, .79	.30, -.54	.86, -.80	-.38, .77	-1.16, .82	.30, -.54							

หมายเหตุ: ตัวเลขทึบ หมายถึง ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับฟังก์ชันการจำแนกและมีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูงด้วย

จากตารางที่ 60 เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม และเป็นตัวแปรที่มีผลต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ เรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนก จากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) รองลงมาคือจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEP) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี (T_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 3 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) รองลงมาคือ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEBT) ตามลำดับ โดยตัวแปรเกือบทุกตัวแปรมีผลทางบวก ยกเว้นจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครอบครัวที่มีผลทางลบต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุข (H_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 3 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน (NGROUP) รองลงมาคือจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEBT) และจำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) ตามลำดับ ซึ่งทุกตัวแปรดังกล่าวมีผลทางบวกต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุข

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจ (E_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 2 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) และจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEP) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง มีทั้งหมด 2 ตัวแปร เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ รายได้เฉลี่ยของหัวหน้าครอบครัว (MINC) ซึ่งมี

ผลทางบวก และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) ซึ่งมีผลทางลบ ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านจิตใจ (M_COM) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง คือ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) ส่วนอีกตัวแปรหนึ่งคือร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านจิตใจแต่มีสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง แสดงว่าเมื่อควบคุมตัวแปรต้นอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรดังกล่าวนี้แสดงผลที่มีต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้ได้อย่างชัดเจน โดยตัวแปรทั้ง 2 ตัวแปรดังกล่าวนี้มีผลทางบวกต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านจิตใจ

และเมื่อพิจารณาฟังก์ชันการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม (S_COM) พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ และเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง เรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) รองลงมาคือสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) ส่วนอีกตัวแปรหนึ่งเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่ำกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม แต่มีสัมประสิทธิ์ฟังก์ชันการจำแนกสูง ได้แก่ ตัวแปรร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) แสดงว่าเมื่อควบคุมตัวแปรต้นอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรนี้แสดงผลที่มีต่อระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านนี้ได้อย่างชัดเจน โดยตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปรดังกล่าวนี้มีผลในทางบวกทุกตัวแปร

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าตัวแปรร่วมที่มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข และด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือตัวแปรร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อการจำแนกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนเลย ไม่ว่าจะเป็นใดด้านหนึ่งเมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ มีทั้งหมด 5 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรขนาดครอบครัวเฉลี่ย (MFSIZE) สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PHGO) ภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน (LEAD) ความสะดวกของการคมนาคมติดต่อกับภายนอก (COMF) และระดับการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมชุมชน (CPAR)

จากฟังก์ชันการจำแนกที่ได้จากผลการวิเคราะห์จำแนก ผู้วิจัยได้กำหนดให้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS for windows ประมาณค่าฟังก์ชันการจำแนกจากค่าของตัวแปรอิสระ และนำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับข้อมูลตามสภาพที่เป็นจริง ได้ผลการเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนที่ได้จากตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองที่เป็นจริงตามข้อมูลเชิงประจักษ์ กับการจำแนกกลุ่มตามค่าประมาณที่ได้จากฟังก์ชันการจำแนก ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 61 จากตารางเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) พบว่า จำนวนชุมชนที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมอยู่ในระดับปกติ จำนวน 56 ชุมชนนั้น การประมาณค่าจากฟังก์ชันการจำแนก พยากรณ์ว่าชุมชนมีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ถึง 34 ครอบครัว (60.7%) และในจำนวนชุมชนที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมอยู่ในระดับสูง จำนวน 31 ชุมชน การพยากรณ์ทำได้ถูกต้องถึง 21 ชุมชน (67.7%) ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริงคิดเป็นร้อยละ 63.2 แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์ชุมชนตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมได้ถูกต้องค่อนข้างสูง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชันการจำแนกความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี (T_COM) ด้านสาธารณสุข (H_COM) ด้านเศรษฐกิจ (E_COM) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_COM) ด้านจิตใจ (M_COM) และด้านสังคมวัฒนธรรม (S_COM) พบว่า ผลการพยากรณ์ได้ผลตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 81.6, 75.9, 63.2, 88.5, 62.1 และ 83.9 ตามลำดับ แสดงว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์ชุมชนตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองในแต่ละด้านดังกล่าวได้ถูกต้องค่อนข้างสูงมากทุกฟังก์ชัน เมื่อเทียบกับจำนวนตัวแปรจำแนกของแต่ละสมการซึ่งมีจำนวนอยู่ระหว่าง 2-3 ตัวแปรเท่านั้น ซึ่งนับได้ว่าฟังก์ชันการจำแนกที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกในระดับชุมชนนี้ก็มีความประหยัดเช่นเดียวกับฟังก์ชันการจำแนกที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกในระดับครอบครัว

ตารางที่ 61 เปรียบเทียบการจำแนกกลุ่มตามที่เป็นจริง และตามการประมาณค่าด้วยฟังก์ชัน
การจำแนก ในระดับชุมชน

กลุ่มตามที่เป็นจริง		กลุ่มตามการประมาณค่า			% ของการพยากรณ์ ถูกต้อง
		1	2	รวม	
T	1	39 (84.8)	7 (15.2)	46 (100.0)	81.6
	2	9 (22.0)	32 (78.0)	41 (100.0)	
H	1	36 (76.6)	11 (23.4)	47 (100.0)	75.9
	2	10 (25.0)	30 (75.0)	40 (100.0)	
E	1	34 (60.7)	22 (39.3)	56 (100.0)	63.2
	2	10 (32.3)	21 (67.7)	31 (100.0)	
R	1	34 (81.0)	8 (19.0)	42 (100.0)	88.5
	2	2 (4.4)	43 (95.6)	45 (100.0)	
M	1	34 (58.6)	24 (41.4)	58 (100.0)	62.1
	2	9 (31.0)	20 (69.0)	29 (100.0)	
S	1	33 (91.7)	3 (8.3)	36 (100.0)	83.9
	2	11 (21.6)	40 (78.4)	51 (100.0)	
SR	1	34 (60.7)	22 (39.3)	56 (100.0)	63.2
	2	10 (32.3)	21 (67.7)	31 (100.0)	

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถใน การพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์จำแนก แสดงให้เห็นถึงลักษณะหรือปัจจัยที่แตกต่างกันในการจำแนก
กลุ่มครอบครัวและชุมชนที่มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองต่างกันซึ่งชี้ให้เห็นว่าความ
สามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่แตกต่างกันนั้น อาจมีผลมาจากตัวแปรเกี่ยวกับ
ภูมิหลังและบริบทของครอบครัวและชุมชน การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงเป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษา
ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง โดยการ
นำตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่พัฒนาขึ้นทั้ง 6 ด้าน คือด้าน
เทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม
วัฒนธรรม รวมทั้งตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนโดยรวม ซึ่งเป็น

สเกลองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นตัวแปรต่อเนื่อง (continuous variables) มาใช้เป็นตัวแปรตาม และใช้ตัวแปรเกี่ยวกับภูมิลักษณ์ของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว รวมทั้งตัวแปรเกี่ยวกับภูมิลักษณ์ของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนเป็นตัวแปรอิสระ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว โดยใช้สเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวแต่ละด้าน และโดยรวมทุกด้าน เป็นตัวแปรตาม รวม 7 ตัวแปร และใช้ตัวแปรเกี่ยวกับภูมิลักษณ์ของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว จำนวน 31 ตัวแปรเป็นตัวแปรอิสระ ตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยใช้สเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนแต่ละด้าน และโดยรวมทุกด้านเป็นตัวแปรตาม รวม 7 ตัวแปร และใช้ตัวแปรเกี่ยวกับภูมิลักษณ์ของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชน จำนวน 13 ตัวแปร เป็นตัวแปรอิสระ การวิเคราะห์ทั้งสองขั้นตอนใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการด้วยวิธีการแบบขั้นตอน (stepwise method) และกำหนดให้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS for windows ตรวจสอบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรง (collinearity diagnostics) ด้วย ผลการวิเคราะห์ทั้งสองตอนมีดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณที่จะนำเสนอต่อไปนี้ เป็นผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว โดยมีตัวบ่งชี้ซึ่งอยู่ในรูปของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวเป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วยสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี (T_FAM) ด้านสาธารณสุข (H_FAM) ด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_FAM) ด้านจิตใจ (M_FAM) ด้านสังคมวัฒนธรรม (S_FAM) และสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) รวมตัวแปรตาม 7 ตัวแปร และมีตัวแปรเกี่ยวกับภูมิลักษณ์ของหัวหน้าครอบครัวและบริบทของครอบครัว จำนวน 31 ตัวแปร เป็นตัวแปรอิสระ ซึ่งตัวแปรดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบปัญหาเกี่ยวกับภาวะร่วมเส้นตรงพหุมาแล้ว ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในตอนที่ 2 ของบทนี้

สำหรับผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณที่นำเสนอในบทนี้ ประกอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) ของตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้น รวมทั้งค่าสถิติอื่น ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยสำหรับตัวแปรตามแต่ละตัว โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 62

ตารางที่ 62 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของ
ครอบครัวในแต่ละด้าน และโดยรวมทุกด้าน

ตัวแปรตาม	T_FAM	H_FAM	E_FAM	R_FAM	M_FAM	S_FAM	SR_FAM
ตัวแปรอิสระ	β	β	β	β	β	β	β
SEX	.106**	-.076*		.126***	.175***	.188***	
AGE	-.116***			-.116***		-.104**	
STATUS							
DOM			-.089**				-.089**
HOME							
HED1					.079*		
HED2		.125***		.093**	.093**	.074*	
OCCU1		.155***		.103**			
OCCU2		.092*					
WATERT							
WATERW					.106**	.101**	
ELEC							
GTT	.122***			.152***		.071*	
GTH		.138***					
GTE					.085*	.089*	
GTR	.114***			.133***			
YEAR					-.071*		
DIST		.193***		.069*		.018**	
YINC							
DEPO	.083***	.113***		.086**	.077*	.101**	
TDEBT							
LAND	.165***		.195***		.114***	.079*	.196***
FSIZE			.106*				.106*
NEARN			-.143***				-.143***
NDEP							
PFARM							
PGOBU			.091**				.091**
PEMPLOY	-.113***						
PPT	-.172***	-.138***	-.148***			-.102**	-.149***
PMY							
PHED							
R	.426	.371	.324	.356	.331	.376	.326
R ²	.182	.137	.105	.127	.110	.142	.106
F	22.173***	15.916***	15.701***	14.506***	12.293***	13.148***	15.839***

หมายเหตุ: * P < .05 ** P < .01 *** P < .001

จากตารางที่ 62 เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม (SR_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 6 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) รองลงมาคือ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว/จำนวนผู้ที่ไม่มีรายได้ (NEARN) ขนาดครอบครัว (FSIZE) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PGOBU) และภูมิฐานะเดิมของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันมาตั้งแต่กำเนิด (DOM) ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีผลในทางบวก ได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว ขนาดครอบครัว และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย ส่วนตัวแปรที่มีผลในทางลบได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว และภูมิฐานะเดิมของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันมาตั้งแต่กำเนิด แสดงว่าการที่ครอบครัวมีขนาดที่ดินทำกินมาก มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก มีสัดส่วนของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขายสูง มีสัดส่วนของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือน้อยกว่าน้อย มีจำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัวน้อย และหัวหน้าครอบครัวเป็นคนที่ย้ายมาจากจังหวัดอื่น จะมีผลให้ครอบครัวมีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมสูง โดยชุดของตัวแปรอิสระดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมได้ประมาณร้อยละ 11.0 และเมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยี (T_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 8 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) รองลงมาคือ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของสมาชิกในครอบครัว (GTR) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้าง/อื่นๆ (PEMPLOY) เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) และจำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) ตามลำดับ โดยตัวแปรดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่มีผลในทางบวก ยกเว้นร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพ

รับจ้าง/อื่นๆ และอายุของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลในทางลบ ซึ่งตัวแปรชุดนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเทคโนโลยีได้ประมาณร้อยละ 18.0

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุข (H_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีทั้งหมด 8 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ระยะห่างจากบ้านถึงตัวอำเภอ (DIST) รองลงมาคือ อาชีพของหัวหน้าครอบครัวเป็นเกษตรกร (OCCU1) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านสาธารณสุขของสมาชิกในครอบครัว (GTH) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพรับราชการ/ค้าขาย (OCCU2) และเพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) ตามลำดับ ตัวแปรดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปร ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) และเพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชายที่มีผลทางลบ โดยตัวแปรชุดนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสาธารณสุขได้ประมาณร้อยละ 14.0

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ (E_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีผลมากที่สุดได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) รองลงมาคือ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว/จำนวนผู้ที่ไม่มียาได้ (NEARN) ขนาดครอบครัว (FSIZE) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PGOBU) และภูมิฐานะเดิมของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันมาตั้งแต่กำเนิด (DOM) ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีผลในทางบวก ได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว ขนาดครอบครัว และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย ส่วนตัวแปรที่มีผลในทางลบ ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว และภูมิฐานะเดิมของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันมาตั้งแต่กำเนิด โดยตัวแปรชุดนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ประมาณร้อยละ 11 ซึ่งสอดคล้องกับตัวแปรที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 8 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การได้รับความรู้/ฝึกอบรมของสมาชิกในครอบครัวด้านเทคโนโลยี (GTT) และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (GTR) เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) หัวหน้าครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม (OCCU1) หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) และระยะห่างจากบ้านถึงตัวอำเภอ (DIST) ตามลำดับ ตัวแปรดังกล่าวนี้มีผลในทางบวกเกือบทุกตัวแปร ยกเว้นอายุของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลในทางลบ โดยชุดตัวแปรดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบความสามารถในการพึ่งตนเองด้านนี้ได้ประมาณร้อยละ 13.0

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านจิตใจ (M_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีทั้งหมด 8 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) รองลงมาคือ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) การใช้น้ำบาดาลในครอบครัว (WATERW) หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเศรษฐกิจหรือการสร้างรายได้ของสมาชิกในครอบครัว (GTE) หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (HED1) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) และจำนวนปีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครอบครัว (YEAR) ตามลำดับ ตัวแปรดังกล่าวนี้มีผลทางบวกเกือบทุกตัวแปร ยกเว้นจำนวนปีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลทางลบ โดยตัวแปรชุดนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านจิตใจได้ประมาณร้อยละ 11.0

และเมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรม (S_FAM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีทั้งหมด 10 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เพศของหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย (SEX) รองลงมาคือ อายุของหัวหน้าครอบครัว (AGE) ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) จำนวนเงินเหลือเก็บของครอบครัว (DEPO) การใช้น้ำบาดาล (WATERW) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเศรษฐกิจหรือการสร้างรายได้ของสมาชิกในครอบครัว (GTE) ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว (LAND) หัวหน้า

ครอบครัวมีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา (HED2) การได้รับความรู้/ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว (GTT) และระยะห่างจากบ้านถึงตัวอำเภอ (DIST) ตามลำดับ โดยตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้ส่วนใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นอายุของหัวหน้าครอบครัว และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (PPT) ที่มีผลในทางลบ โดยชุดของตัวแปรดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวด้านสังคมวัฒนธรรมได้ประมาณร้อยละ 14.0

จากผลการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวในแต่ละด้านดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหรือภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรในทุกชุดของการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณ จำแนกตามตัวแปรตามแต่ละตัว จากค่าสถิติ 3 ค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่า Tolerance, Variance Inflation Factor (VIF) และ Condition Index ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้แล้วนั้น พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดมีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ

4.2 ผลการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ผลการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณที่จะนำเสนอในตอนนี้เป็นผลการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีตัวบ่งชี้ซึ่งอยู่ในรูปของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วยสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี (T_COM) ด้านสาธารณสุข (H_COM) ด้านเศรษฐกิจ (E_COM) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_COM) ด้านจิตใจ (M_COM) ด้านสังคมวัฒนธรรม (S_COM) และสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) รวมตัวแปรตาม 7 ตัวแปร และมีตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนจำนวน 13 ตัวแปรเป็นตัวแปรอิสระ โดยตัวแปรดังกล่าวนี้ได้ผ่านการตรวจสอบปัญหาเกี่ยวกับภาวะร่วมเส้นตรงพหุในเบื้องต้นแล้ว ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในตอนที่ 2 ของบทนี้ เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกตัวแปรอิสระมาศึกษาเพียง 13 ตัวแปรนั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณในระดับชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาคัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่สำคัญและคาดว่าจะส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระดังกล่าวกับตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณในตอนนี้เป็นผู้วิจัยได้นำเสนอตามรูปแบบเดียวกันกับผลการวิเคราะห์ในระดับครอบครัว โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 63

ตารางที่ 63 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนในแต่ละด้าน และโดยรวมทุกด้าน

ตัวแปรตาม	T_COM	H_COM	E_COM	R_COM	M_COM	S_COM	SR_COM
ตัวแปรอิสระ	β	β	β	β	β	β	β
MINC				-.332***			
MDEBT							
MFSIZE							
MDEP			-.319***		-.224*		-.317***
PHFA				.507***	.863***	.390**	
PHGO			.182*		.512***	.332*	.178*
MPPT		.618***	-.573***		.302***	.666***	-.570***
MPMY	.382***	.448***				.799***	
LEAD							
COMF							
CPAR	.309**					.181*	
NGROUP		.375***	.222**				.225**
NWISDOM		.329***	-.197*	.231**	.197*		-.193*
R	.489	.688	.728	.711	.669	.729	.725
R^2	.239	.473	.529	.505	.447	.532	.525
F	13.196***	18.420***	18.221***	28.249***	13.098***	18.402***	17.929***

หมายเหตุ: * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

จากตารางที่ 63 เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม (SR_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มีทั้งหมด 5 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) รองลงมาคือจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEP) จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน (NGROUP) จำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PHGO) ตามลำดับ กล่าวคือ จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขายมีผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมในทางบวก ส่วนตัวแปรที่เหลือมีผลในทางลบ แสดงว่าการที่ชุมชนมีกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ยังดำเนินการอยู่เป็น

จำนวนมาก มีสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขายมาก แต่มีร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัวน้อย มีจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัวน้อย และมีจำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านน้อย จะส่งผลให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมสูง โดยชุดตัวแปรนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมได้ประมาณร้อยละ 52.5

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยี (T_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) มี 2 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมชุมชน (CPAR) ตามลำดับ ซึ่งมีผลในทางบวกทั้ง 2 ตัวแปร โดยตัวแปรดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเทคโนโลยีได้ประมาณร้อยละ 24.0

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุข (H_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) มี 4 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) รองลงมาคือ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน (NGROUP) และจำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทุกตัวดังกล่าวมีผลทางบวก โดยตัวแปรชุดนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุขได้ประมาณร้อยละ 47.3

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจ (E_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 5 ตัวแปร ซึ่งเป็นตัวแปรชุดเดียวกันกับตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมทุกตัวแปร ตัวแปรดังกล่าวได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) รองลงมาคือจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEP) จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน (NGROUP) จำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพ

รับราชการหรือค้าขาย (PHGO) โดยตัวแปรดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจได้ประมาณร้อยละ 52.9

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$) มี 3 ตัวแปร เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) รองลงมาคือรายได้เฉลี่ยของหัวหน้าครอบครัว (MINC) และจำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) ตามลำดับ โดยตัวแปรดังกล่าวมีผลทางบวก ยกเว้นรายได้เฉลี่ยของหัวหน้าครอบครัวที่มีผลทางลบ ชุดของตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติได้ประมาณร้อยละ 50.5

เมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านจิตใจ (M_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบด้านนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 5 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) รองลงมาคือสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PHGO) ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) จำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว (MDEP) และจำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (NWISDOM) ตามลำดับ โดยตัวแปรเหล่านี้มีผลทางบวก ยกเว้นจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัวที่มีผลในทางลบ และตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปรนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านจิตใจได้ประมาณร้อยละ 44.7

และเมื่อพิจารณาสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม (S_COM) เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีผลต่อสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเองด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) มี 5 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPMY) รองลงมาคือร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว (MPPT) สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (PHFA) สัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย (PHGO) และระดับการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมชุมชน (CPAR) ตามลำดับ โดยตัวแปรทั้งหมดมีผลทางบวก และชุดของตัวแปรนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสเกลองค์ประกอบเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรมได้ประมาณร้อยละ 53.2

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหรือภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรในทุกชุดของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ จำแนกตามตัวแปรตามแต่ละตัว จากค่าสถิติ 3 ค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ คือค่า Tolerance, VIF และ Condition Index ตามเกณฑ์ที่ได้เสนอมาดอนต้นแล้วนั้น พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดมีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ถดถอยในระดับครอบครัว

บทที่ 8

รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้ เป็นการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 5 ว่า ครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้มีรูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองอย่างไร มีความเป็นไปได้หรือไม่ อย่างไร ในการนำรูปแบบและกระบวนการของครอบครัวและชุมชนที่พึ่งตนเองได้ไปประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชนอื่น ๆ การนำเสนอสาระในบทนี้ ผู้วิจัยแยกการนำเสนอออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรก เป็นวิธีดำเนินการศึกษา และตอนที่สอง เป็นผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

ตอนที่ 1 วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองสูงกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาจากหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นที่ประจักษ์และทางราชการได้ประกาศให้เป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง หรือพึ่งตนเองได้ จำนวน 16 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทั้งหมด 32 หมู่บ้าน

การพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้นี้ เป็นไปตามเกณฑ์ของแต่ละอำเภอหรือจังหวัดที่จะพิจารณาคัดเลือกหรือประกาศเกียรติคุณของหมู่บ้านในเขตจังหวัด/อำเภอของตน ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้อาจมีรายละเอียดในการพิจารณาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างของเกณฑ์การพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชน เช่น เกณฑ์ของจังหวัดลำปาง ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนไว้ 7 ประการด้วยกันคือ 1) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน 3) การมีประชาคม 4) การรวมกลุ่มอาชีพ 5) การบริหารกองทุนของหมู่บ้าน 6) การแก้ปัญหาสาเหตุดี และ 7) รายได้ของราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดลำปางได้ใช้เกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นในการพิจารณาคัดเลือกและประกาศยกย่องหมู่บ้านที่จะเป็นต้นแบบของการพัฒนา ผลการพิจารณาพบว่า “หมู่บ้านสามขา” หมู่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ ได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ และหมู่บ้านสามขาแห่งนี้ก็เป็นพื้นที่ตัวอย่างแห่งหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ ร่วมกับหมู่บ้านอื่น ๆ อีกจำนวน 15 หมู่บ้าน เช่น บ้านศรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง บ้านคล้า จังหวัดนครราชสีมา บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ จังหวัดอุดรธานี บ้านทุ่งเคล็ด จังหวัดเพชรบุรี

บ้านหนองพระ จังหวัดพิษณุโลก บ้านหม้อ จังหวัดลพบุรี เป็นต้น รายชื่อของหมู่บ้านทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ มีดังนี้

ตารางที่ 64 รายชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ

ภาค	จังหวัด	รายชื่อหมู่บ้าน
กลาง	เพชรบุรี	บ้านทุ่งเคล็ด หมู่ 3 ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ บ้านท่าเรือ หมู่ 5 ตำบลหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย
	ลพบุรี	บ้านหม้อ หมู่ 13 ตำบลบางคู อำเภอบ้านหม้อ บ้านโพธิ์เก้าต้น หมู่ 5 ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมือง
ตะวันออก เฉียงเหนือ	นครราชสีมา	บ้านถนนคด หมู่ 11 ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว บ้านคล้า หมู่ 8 ตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย
	อุดรธานี	บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ หมู่ 15 ตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ บ้านหนองแวงพัฒนา หมู่ 9 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ
เหนือ	พิษณุโลก	บ้านหนองพระ หมู่ 3 ตำบลหนองพระ อำเภอวังทอง บ้านหนองยาง หมู่ 8 ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์
	ลำปาง	บ้านท่าส้มป้อย หมู่ 1 ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง บ้านสามขา หมู่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ
ใต้	นครศรีธรรมราช	บ้านคีรีวง (คีรีธรรม) หมู่ 10 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา บ้านเหนือ หมู่ 6 ตำบลหนองหงส์ อำเภอทุ่งสง
	พัทลุง	บ้านโงกน้ำ หมู่ 8 ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน บ้านทุ่งสบาย หมู่ 10 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบและกระบวนการของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ไปประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชนอื่น ๆ ให้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group technique) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ประกอบด้วย หัวหน้าครอบครัวที่ได้รับการคัดเลือกว่าเป็นครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หมู่บ้านละประมาณ 5-10 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยประเด็นการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ โดยมีผู้วิจัยและผู้ช่วยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม สาระของการสนทนากลุ่มนอกจากจะจดบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลแล้ว ยังได้ทำการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มไว้ด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสนทนากลุ่ม ดำเนินการโดยการถอดความจากแถบบันทึกเสียง จัดพิมพ์บทสนทนา อ่านวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ของเนื้อหาในเบื้องต้นโดยใช้โปรแกรม ATLAS/Ti และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยมีกรอบในการวิเคราะห์แยกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาและบริบทของครอบครัวและชุมชน ปัจจัยสนับสนุน รูปแบบและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง และผลของการพัฒนา

การสนทนากลุ่ม ณ บ้านคล้า นครราชสีมา

ตอนที่ 2 รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จนยากที่จะแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่หากมองในภาพย่อยระดับครอบครัว (micro level) และภาพรวมระดับชุมชน (macro level) แล้ว สามารถแยกกล่าวในรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

2.1 รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัว

จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนี้

2.1.1 บริบทและปัจจัยสนับสนุนของครอบครัว

จากการศึกษาเชิงลึกพบว่าครอบครัวที่พึ่งตนเองได้นั้นมีคุณลักษณะของสมาชิกในครอบครัวที่เป็นองค์ประกอบแห่งความสำเร็จอยู่หลายประการด้วยกัน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนทรัพยากรและโอกาสที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง ดังนี้

1) คุณลักษณะของผู้นำและสมาชิกในครอบครัว

บทบาทของหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว นับว่ามีความสำคัญมากในการเกื้อกูลและนำพาครอบครัวไปในแนวทางที่ถูกต้องหรือพึ่งตนเองได้ ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นครอบครัวที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเคยประสบภาวะที่ยากลำบากหรือเคยมีปรากฏการณ์ความรุนแรงเชิงโครงสร้างมาก่อน กล่าวคือ เป็นความรุนแรงที่เกิดจากโครงสร้างหรือลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นพื้นที่ชุมชนที่แห้งแล้งทุรกันดาร หรือเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยทางธรรมชาติ อันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่แห่งนั้นกับสภาพชีวิตที่เป็นอยู่จริง การที่จะนำพาครอบครัวต่อสู้จนสามารถฟันฝ่าปัญหาอุปสรรคมาได้ จึงต้องอาศัยความสามารถในการเรียนรู้ มีความขยัน อดทนเป็นพิเศษ ทั้งยังจะต้องมีความซื่อสัตย์ รู้จักอดออม มีความสามัคคีและรู้จักเสียสละแบ่งปันเพื่อส่วนรวมของหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว ดังคำพูดที่ว่า

“... อยู่ได้ก็เพราะความอดทนพากเพียร...”

ชาวบ้าน บ้านทุ่งเค็ด เพชรบุรี

“... อยู่ด้วยความขยันอดทน รู้จักใช้รู้จักเก็บ...”

ชาวบ้าน บ้านท่าส้มปอย ลำปาง

“... ผมไม่เลื่องงานหรือครับ ชายฝึกผมก็ไปขายเอง ผมไปเป็นประจำ พาแฟนไปขายด้วย...”

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

ในความขยันอดทนของแต่ละครอบครัวนั้น ส่วนหนึ่งก็แสดงออกในลักษณะของความพยายามในอันที่จะประกอบอาชีพที่ทำอยู่ให้ได้ผลดีที่สุด มีผลผลิตมากและคุณภาพดี หุ่เมและเอาใจใส่กับอาชีพของตนอย่างจริงจัง ในอีกแง่หนึ่งก็ได้แก่ความพยายามที่จะสร้างรายได้ โดยการหาอาชีพเสริมเข้ามาทำในครอบครัว ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ส่วนใหญ่จึงเป็นครอบครัวที่มีอาชีพเสริม ทำให้มีรายได้หลายแหล่งและมีรายได้ตลอดปี แม้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อวันบางครอบครัวอาจจะไม่มากนัก แต่ก็ป็นรายได้ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องและมีความรู้สึกมั่นคงดังคำพูดที่ว่า

“...หลังจากทำนา ก็ทำเห็ด ขายเห็ดได้ก็เก็บเอาไว้ทำนา ทำนาได้ก็ขายเก็บไว้เป็นเงิน ก่อน ปีนี้ก็หลายหมื่นบาท...”

ผู้นำกลุ่มเพาะเห็ด บ้านคล้า นครราชสีมา

“...ทำนา ทำสวนผัก มีเงินเข้าบ้านทุกวัน วันละร้อยกว่าบาท...”

ชาวบ้าน บ้านถนนคด นครราชสีมา

“...แรกๆ ผมรับมาใบละบาท เทียวหาบไปขายตามตำบลและอำเภอข้างเคียง ต่อมาไปขายต่างจังหวัด ก็ขายกว้างออกไปเรื่อยๆ เดี่ยวนี้ก็รู้สึกว่ามีขายไปได้มากเลยทีเดียว...”

กลุ่มผลิตหมวกใบตาล บ้านคล้า นครราชสีมา

“...โดยภาพรวมแล้วคนที่ไม่มีว่างงาน ทุกครอบครัวจะคิดว่าตั้งแต่ปี 4 ต้องไปกรีดยาง รดน้ำผัก ทำแปลงผัก เลี้ยงสัตว์บ้าง ผสมกันไปใน 1 วัน ไม่มีครอบครัวไหนที่ไม่คิดจะหารายได้ ทุกคนจะทุ่มความขยันในการหารายได้...”

ผู้นำชุมชน บ้านโง่งน้ำ พัทลุง

“...ที่ผ่านมาทำนา แล้วก็ขายของ ผมไปรับของจากตลาดมาขาย รายได้ที่ได้มาก็รู้จักใช้รู้จักออม เหล้าผมก็กินไม่เป็น...”

ชาวบ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

ครอบครัวหัวหน้ากลุ่มหมวกใบตาล บ้านคล้า นครราชสีมา และทีมผู้วิจัย

2) ทรัพยากรและโอกาสที่เอื้อต่อความเป็นอยู่

การที่ครอบครัวจะพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ นอกจากจะต้องอาศัยคุณลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกในครอบครัวแล้ว ทรัพยากรก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้ครอบครัวพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ซึ่งทรัพยากรในที่นี้อาจหมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ เป็นต้น รวมทั้งทรัพยากรที่เป็นบุคคล แรงงาน เงินทุน และโอกาสที่เอื้อต่อการพัฒนาด้วย หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ส่วนใหญ่จะเป็นหมู่บ้านที่มี ทรัพยากรและโอกาสที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางการเกษตรซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพหลักของครอบครัวชนบทในทุกภูมิภาค ดังคำพูดที่ว่า

“...แต่ก่อนกริดยางปีหนึ่งได้ประมาณ 5 เดือน แต่เดี๋ยวนี้ ถ้าฝนตกดีมีน้ำยางไหลก็กริดได้ตลอด กลุ่มที่ปลูกผักก็เหมือนกัน ถ้ามีน้ำก็ปลูกกันตลอด...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...มีสระน้ำ 4 แห่ง ใช้ได้ตลอดปี เป็นของสาธารณะประโยชน์...”

ชาวบ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

“...ผมเกิดมาก็เห็นป่า คนรุ่นหลังที่เกิดมาก็รู้ว่า มีการอนุรักษ์ป่า ซึ่งเป็นที่มาของน้ำกินน้ำใช้ และมีอยู่ประมาณ 12,000 ไร่ ตอนนี้กำลังถกเถียงกันอยู่ เกี่ยวกับการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะพวกผมก็ไม่ยอม...”

ชาวบ้าน บ้านสามขา ลำปาง

การมีทรัพยากรรวมของหมู่บ้าน มีผลทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรเหล่านั้นด้วย แต่ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ ก็มักจะเป็นครอบครัวที่มีทรัพยากรส่วนตัวและโอกาสที่เอื้ออำนวยมากกว่าครอบครัวทั่วไป ทรัพยากรพื้นฐานในการผลิตของครอบครัว ได้แก่ ที่ดินทำกิน ทุนทางการเงิน แรงงาน และทุนทางสติปัญญา ตลอดจนมีโอกาสด้านอื่น ๆ ทางการตลาด การรับรู้ข่าวสาร การเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่และการเข้าถึงเทคโนโลยี เป็นต้น

“...ส่วนมากทุกครอบครัวจะมีที่ดินทำกินของตัวเอง สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ชาวบ้าน 30 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้านไม่มีหนี้สิน.....”

ชาวบ้าน บ้านหนองแวงพัฒนา อุดรธานี

“...คนส่วนใหญ่จะมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง อาจจะปลูกข้าว ปลูกผัก กลุ่มปลูกผักก็มี เรา มีการรวมกลุ่มกันปลูก...”

ชาวบ้าน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...ครั้งแรกผมก็ทำนา พอเกิดกลุ่มแม่บ้านเขาตั้งกลุ่มขึ้นมา มีการทอดผ้ามากขึ้น ก็เป็นโอกาสของผม พอดีมีน้องอยู่ที่กรุงเทพฯ สอบถามมาว่า จะเอาผ้าบ้านเราไปขายได้ไหม ลองเข้าไปขายดู พอเราเอาไปขายในกรุงเทพฯ ก็มีคนสนใจมาก ตั้งแต่นั้นมาก็เลยเป็นโอกาสของผม ในการเป็นตัวแทนของกลุ่มแม่บ้านไปเลย โดยมีใบอนุญาตจากทางอำเภอ ให้ผมเป็นตัวแทนขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านได้ทั่วประเทศเลย...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

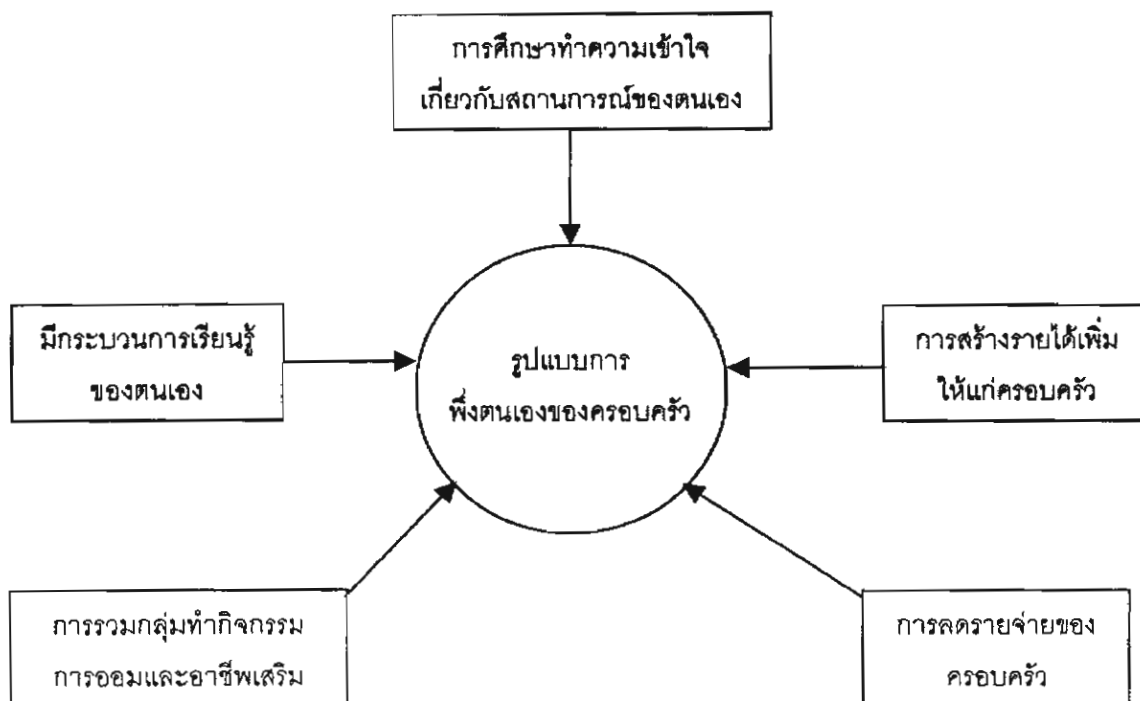
“...คือผมนำเอาสินค้าเกี่ยวกับผ้าโบราณไปโชว์ ในกรุงเทพฯหรือหน่วยงานที่สนใจ และได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านดงยางมีชื่อเสียงเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำนายกรัฐมนตรีได้ให้การสนับสนุน ได้จังหวัดพอดี ก็เลยได้รับการส่งเสริมมากขึ้น ก็เป็นโอกาสของหมู่บ้านและของผมที่นำผ้าไปจำหน่าย...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

2.1.2 รูปแบบและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองของครอบครัว

จากการศึกษารูปแบบในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองของครอบครัว พบว่า ครอบครัวต่าง ๆ มีกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนา ดังนี้

- 1) การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง
- 2) การสร้างรายได้เพิ่มเติมให้แก่ครอบครัว
- 3) การลดรายจ่ายของครอบครัว
- 4) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออมและกิจกรรมด้านอาชีพเสริม
- 5) มีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการพึ่งตนเองของครอบครัว

จากกิจกรรมหลักดังกล่าวข้างต้น ครอบครัวต่าง ๆ มีกระบวนการของตนเอง ในการที่จะนำพาครอบครัวไปสู่การพึ่งตนเองได้แตกต่างกันออกไป แต่ที่เด่นชัดและค่อนข้าง สอดคล้องกันพอสรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง

ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง รู้จักการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกครอบครัว และรู้จักการวางแผนหรือการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ดังคำพูดที่ว่า

“...มีอุดมคติว่าเราต้องทำครอบครัวของเราให้เป็นตัวอย่างของคนอื่นให้ได้ จากเริ่มต้นบันได ขึ้นแรกไปก่อน เราพยายามสร้างครอบครัวเป็นปึกแผ่นขึ้นมา จุดเน้นก็คือเราอยากให้ลูกได้ รับการศึกษาที่สูงพอสมควร ผมมีลูก 3 คน และได้รับการศึกษาเป็นที่พอใจของผม แม่บ้าน ผมทำนาทำสวน เงินเดือนอย่างเดียวคงพาครอบครัวไปไม่ไหว พิจารณาแล้วที่ดินเราก็มี น้ำก็มีบริบูรณ์ เลยคิดทำไร่นาสวนผสม...”

ครูโรงเรียนบ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...อย่างรายจ่ายเราจะประหยัด เพราะรายได้น้อย สัปดาห์หนึ่งทำงานแค่ 2 วัน ได้วันละ ประมาณ 200 บาท รวม 400 บาท อีก 5 วันไปทำงานอื่นซึ่งไม่มีรายได้ เราต้องประหยัดจึง อยู่ได้ และเราก็ต้องสงวนอีก เปิดเทอมมา เราก็ต้องส่งลูกเรียน งานสังคมก็จะเข้ามาทุกด้าน เลย...”

ชาวบ้าน บ้านสามขา ลำปาง

2) การสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว

ความพยายามอย่างหนึ่งเพื่อการพึ่งตนเองของครอบครัวก็คือการเพิ่ม รายได้โดยการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบอาชีพเสริม โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่เดิมและสถานการณ์ ที่เป็นโอกาสต่าง ๆ กัน ครอบครัวในชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้น มีรูปแบบ วิธีการในการเพิ่มรายได้ ของตนต่างกัน

“...สำหรับครอบครัวของผม เมื่อก่อนก็ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ก็มีเงินพอกินพอใช้ไป แต่ เราก็หาอาชีพเสริมทำ ไปค้าขาย รับจ้างทั่วไป เพื่อให้ได้เงินเข้าครอบครัว ก็ประสบความสำเร็จบ้าง และรู้สึกดีขึ้นกว่าเก่า...”

ชาวบ้าน บ้านหนองพระ พิษณุโลก

“...มองในภาพรวม เราก็คิดว่าสามารถพึ่งตนเองได้ เพราะว่าอาชีพหลักของเราคือทำนา ส่วนการทอดผ้าเป็นอาชีพเสริม ทำให้มีรายได้พอช่วยเหลือครอบครัว...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุตรดิตถ์

“...สำหรับครอบครัวผม ก็รู้สึกว่าเปลี่ยนแปลงดีขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะช่วงก่อนนั้นผมทำนาอย่างเดียว แต่การทำนานั้น รู้สึกว่าพอสิ้นปีก็ไม่พอใช้หนี้เขาเพราะต้นทุนสูง เลยหาอาชีพเสริม ปลูกผักก็ค้าขาย ทำธุรกิจอื่นประกอบบ้าง...”

ชาวบ้าน บ้านท่าส้มปอย ลำปาง

กรณีของครอบครัวในหมู่บ้านศิ่วรง มีหลักการเพิ่มรายได้โดยการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่เดิม ด้วยการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษเพื่อให้ผลผลิตมีลักษณะทางกายภาพที่ดี มีวิธีการจัดเก็บที่ทันท่วงที มีการจัดทำบรรจุภัณฑ์ที่ต้องตาประทับใจ ผู้พบเห็น อันเป็นผลให้สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ง่าย ได้มาก และหรือได้ราคาดีกว่าทั่ว ๆ ไป ดังคำบอกเล่าของผู้นำชุมชน ยืนยันว่าการทูลอดมเอาใจใส่ในการบำรุงต้นและการเก็บผลผลิต ทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ไม่บอบช้ำและขายได้ราคาดี

“...ผลไม้ที่ีคุณภาพดีและราคาแพงกว่าที่อื่น คนที่นี้ขยัน หวงต้น (ไม้) ทำอะไรก็ทำอย่างละเอียด เราทำเองใช้แรงเป็นทุนในการทำสวน (ผลไม้)...ถ้าไม่จำเป็นจะไม่จ้าง ต้นไม้แต่ละต้นถ้าไม่จำเป็นจะไม่ให้ใครไปเก็บ เขาจะเก็บผลผลิตของเขาเอง ถอดมอย่างดี...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิ่วรง นครศรีธรรมราช

บางหมู่บ้านสามารถสร้างรายได้จากการเพิ่มยอดขาย โดยพยายามรักษามาตรฐานผลผลิตและมาตรฐานด้านราคา เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ของตน รวมทั้งการหาวิธีการในการแปรรูปสินค้า จากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมที่ผลิตได้ เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เช่น กรณีการทอดผ้าหมัดหมี่ของบ้านดงยาง-พรพิบูลย์ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

“...เราพยายามรักษามาตรฐานราคาไม่ให้สูงหรือแพงจนเกินไป และไม่แตกต่างกันมาก เดียวเขาจะว่าเอา แสดงว่ากลุ่มไม่มีมาตรฐาน เดียวจะพลอยเสียชื่อไปด้วย...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

“...ถ้าทำอยู่อย่างเดิมราคาก็ 170-180 บาท แต่ถ้าเราแปรรูปจากผ้าเป็นเสื้อแล้ว ราคาจะสูงขึ้นเป็น 200-300 บาท...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

ผลผลิตจากหมู่บ้าน บ้านหม้อ ลพบุรี

การย้อมคราม ก่อนที่จะนำไปทอเป็นผ้ามัดหมี่ บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุตรดิตถ์

3) การลดรายจ่ายของครอบครัว

ในขณะที่ค่าครองชีพของทุกครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่มีรายได้จำกัด ทางออกของแต่ละครอบครัวก็คือการประหยัดและพยายามลดรายจ่าย ซึ่งอาจจะทำได้โดยการ ตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป หรือทำให้มีรายจ่ายส่วนนี้น้อยลง ของใช้บางอย่างที่พอจะผลิต หรือซ่อมแซมได้ก็ผลิตหรือซ่อมแซมเอง พยายามนำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาปรับใช้ให้เกิด ประโยชน์ พยายามผลิตอาหารเอง ทั้งข้าว ผักสด เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเอง พยายามปรับเปลี่ยนวิถี

การดำเนินชีวิต ลดหรือลดค่าใช้จ่ายส่วนที่ฟุ่มเฟือยลง พยายามใช้สิ่งของที่มีอยู่ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด และพยายามใช้วิถีปฏิบัติในกระบวนการผลิตของครอบครัว เป็นต้น ดังคำพูดที่ว่า

“...ถ้าพูดถึงความจำเป็น ทุกคนจะต้องเข้าใจตัวเอง อย่างนี้ก็จำเป็น อย่างโน้นก็จำเป็น ต้องซื้อไปหมด ยกตัวอย่างเช่น เครื่องซักผ้า แฟนของผมเขาอยากซื้อ ผมเลยถามเขาว่า วันหนึ่งเราทำงานก็ชั่วโมง ทำงานไม่ถึงครึ่งวันหรอก เวลาซักผ้ามันเยอะเยอะไปไม่จำเป็น ต้องใช้เครื่องซักผ้า อะไรที่ไม่จำเป็นต้องซื้อเราก็ไม่ซื้อ ก็ลดรายจ่ายไปได้ส่วนหนึ่ง...”

สมาชิก อบต.บ้านสามขา จังหวัดลำปาง

“...ค่าใช้จ่ายที่น่าหนักใจที่สุด มากกว่าค่าครองชีพเสียอีก คือค่าเล่าเรียนของเด็ก เด็กที่นี่ ต้องไปเรียนหนังสือในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ลูกสองคนก็ต้องจ่ายอย่างน้อยวันละ 120 บาท ครอบครัวที่นี่ถ้ามี 4 คน ค่าครองชีพก็ไม่ถึงวันละ 120 บาทหรอก...”

ชาวบ้าน บ้านศิ่ววง นครศรีธรรมราช

“...มีบ่อปลา ถึงเวลาก็เอาตาข่ายไปดักมากิน...”

ชาวบ้าน บ้านท่าเรือ เพชรบุรี

“...สารกำจัดแมลงศัตรูพืช เราก็ทำใช้เองจากสะเดา สะเดาก็กินได้ในหมู่บ้าน มีอยู่ในพื้นที่...”

ชาวบ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

แปลงผักสวนครัวที่ชาวบ้าน บ้านสามขา ลำปาง ปลุกไว้บริโภคเอง เพื่อลดรายจ่ายของครอบครัว

4) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออมและกิจกรรมด้านอาชีพเสริม

การออมเป็นการสะสมทุนของแต่ละครอบครัวไว้ใช้ในโอกาสที่จำเป็น ในกรณีที่การออมเกิดขึ้นในหมู่บ้านก็จะก่อให้เกิดความมั่นคงในด้านทุนหมุนเวียนทางการเงินในหมู่บ้าน มีโอกาสได้อาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับสมาชิกอื่นและมีอำนาจต่อรองทางการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตมากขึ้น ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้นอกจากจะทำกิจกรรมการออมแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมต่าง ๆ เช่น ทอผ้า ทำเครื่องจักรสาน ค้าขาย เป็นต้น

"...เมื่อก่อนทำนาอย่างเดียวครับ พอทำนาเสร็จก็ไม่มียานทำ ต้องไปทำงานต่างจังหวัด เข้ากรุงเทพฯ พอปี 2535 เขาตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้นมา มีการมัดหมี่เป็นรายได้เสริม ที่แรกก็ขายยาก แต่ตอนหลังๆเป็นที่ต้องการของตลาดแล้วครับ มัดหมี่นี้เป็นรายได้ของชาวบ้านดงยาง-พรพิบูลย์ ทุกหลังคาเรือนมีรายได้จากการมัดหมี่คือรายได้จากการขายผ้า อย่างผมก็เป็นตัวแทนขายผ้าของกลุ่มแม่บ้าน รับไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ หรือมีออเดอร์สั่งมาจากญี่ปุ่น ก็เลยกลายเป็นสินค้าของหมู่บ้านที่สามารถส่งออกต่างจังหวัดหรือต่างประเทศได้ครับ และก็เป็นรายได้ที่กลับคืนมาให้กลุ่มแม่บ้านอีกพอสมควรครับ อาจไม่มาก แต่เป็นรายได้ที่ดี..."

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

"...เมื่อก่อนทำนา ที่ผ่านมามีอาชีพเสริมได้เลย แต่ตอนนี้มีกลุ่มเย็บผ้าก็รู้สึกดีขึ้น..."

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

การมัดและออกแบบลายผ้า บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

ภูมิปัญญาที่ผ่านการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา

“การทำด้ายใจ” งานในหมู่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ บ้านสามขา ลำปาง
ซึ่งเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับครอบครัว

5) มีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

กระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญมากในกระบวนการพึ่งตนเอง ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับการพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม รวมทั้งวิทยาการใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเข้ารับการศึกษาดูงาน และการเปิดรับข่าวสารต่าง ๆ หรือจากประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ทำให้มีความรู้และกระบวนการในการเรียนรู้ของครอบครัวเกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้ผ่านทางระบบสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เรียนรู้ผ่านสื่อบุคคล เช่น นักวิชาการ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เรียนรู้ผ่านทางระบบการศึกษาโดยบุตรหลาน ญาติพี่น้องที่มีความรู้มากกว่าหรือมีประสบการณ์มากกว่า หรือได้รับการฝึกอบรมมาก่อน รวมทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์ในการลองผิดลองถูก และมีการสรุปบทเรียนไว้เป็นทุนความรู้สำหรับวันเวลาแห่งอนาคตต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาในปัจจุบัน ครอบครัวที่มีความสามารถในการเรียนรู้ มีการถ่ายโอนความรู้ระหว่างสมาชิกและนำการเรียนรู้สู่การปฏิบัติได้ ก็จะประสบความสำเร็จได้เร็วและดีกว่า เพราะสามารถจะคิด ประยุกต์หรือดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีกว่า และนั่นก็คือเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนานั่นเอง

ตัวอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ เช่น กรณีชาวบ้านคล้าที่มีอาชีพเสริมโดยการปลูกผักสวนครัว ได้เล่าให้ฟังว่า

"...ถ้าใช้น้ำมูลวัว (รดผัก) หญ้าจะขึ้น แต่ถ้าใช้น้ำมูลไก่ หญ้าก็จะไม่ค่อยขึ้น..."

"...ถ้าผลผลิตมากก็จะขายไม่ออก ถ้ามีน้อยก็จะแพงมันจะหมุนเวียนกันไป ถ้าขายไม่ออก เมื่อไรก็จะยอมตัดทิ้งบ้าง เป็นวงจรของมัน เป็นธรรมชาติ..."

หัวหน้ากลุ่มปลูกผัก บ้านคล้า นครราชสีมา

"...ผักที่ไม่ได้ใช้สารเคมีสีจะไม่เขียวเข้มเหมือนผักตลาดครับ ผักชาวบ้านจะออกสีขาว ๆ อาจมีแมลงเจาะบ้าง..."

หัวหน้ากลุ่มปลูกผัก บ้านคล้า นครราชสีมา

การเรียนรู้และกระบวนการที่จะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้นี้มีประโยชน์อย่างมากในการกระตุ้นให้ครอบครัวมีการแสวงหา เรียนรู้และเปิดรับเทคโนโลยีอยู่เสมอ และทำให้เกิดเครือข่ายทางวิชาการมากขึ้น โดยผ่านกิจกรรมของกลุ่ม ผ่านโรงเรียนเกษตรกรประจำหมู่บ้าน ผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมไปถึงการศึกษาดูงานซึ่งมีอยู่หลายชุมชนที่พัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยมีทั้งบุคคลและคณะบุคคล ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาขอศึกษาเรียนรู้

"...บ้านผมเป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เป็นที่นัดพบของกรมวิชาการ เขาให้สมาชิกรวมกลุ่มกันประมาณ 20 คนเป็นตัวอย่าง แล้วเขาก็มาเผยแพร่ทางด้านวิชาการ นำพันธุ์ผักมาให้ นำปุ๋ยมาให้ ก็คิดว่าเป็นตัวที่ส่งเสริมอาชีพของบ้านเรา กรมการศึกษานอกโรงเรียนก็มาเปิดโรงเรียนเกษตรกร..."

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

"...ผมอยากจะทำต่อครับ รู้ว่ามีคนทำผมก็อยากจะไปดู..."

ชาวบ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนบางแห่งอาจเป็นสถานประกอบการหรือตัวบุคคลที่เป็นแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น ครูอาจารย์ที่อยู่ในหมู่บ้าน เจ้าอาวาสวัด ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เป็นต้น

"...คนที่มีการศึกษาเช่น ครู อาจารย์ ให้การส่งเสริม ต้องขอบคุณอาจารย์หลายท่านที่ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษาชี้แนะพวกผมในการทำงาน..."

ชาวบ้าน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

"...ที่นี้คนที่มีการศึกษามีเยอะ ซึ่งจะเป็นทีมงานที่มีคุณภาพเมื่อเกิดความคิดที่จะพึ่งตนเอง..."

สมาชิก อบต.บ้านสามขา ลำปาง

"...อุดมคติก็คือทำตัวเองให้ดี เป็นเยี่ยงอย่าง มีความคิดอะไรดี ๆ ก็พยายามรับมาจากหน่วยราชการ เป็นศูนย์รวมเผยแพร่ให้ชาวบ้านในชุมชน..."

ครูโรงเรียนบ้านโงกน้ำ พัทลุง

การศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะทำให้ชาวบ้านได้สังเกต ได้เห็นบริบทที่เป็นจริง รวมทั้งทำให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกันมากขึ้น และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งฝ่ายเจ้าของสถานที่ในแง่ของการประชาสัมพันธ์ผลผลิต และผู้ที่เข้าไปศึกษาดูงานในแง่ของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

2.1.3 ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา

จากกระบวนการต่างๆ ที่ครอบคลุมได้ดำเนินการมา ทั้งในส่วนของการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง หรือการวิเคราะห์ปัญหา การพยายามสร้างรายได้และลดรายจ่ายของครอบครัว การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออมและกิจกรรมด้านอาชีพเสริม และการเรียนรู้ ดังกล่าวข้างต้น ช่วยให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้โดยมีความรู้สึกที่มั่นคงปลอดภัย ความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น มีความเข้าใจกันและมีสภาพครอบครัวที่อบอุ่นมากขึ้น กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านต่างๆ และมีความสุขมากขึ้น

2.2 รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2.1 ความเป็นมาและบริบทของชุมชน

1) ความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์

หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ ส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาของการตั้งหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลายาวนานหลายสิบปี บางหมู่บ้านมีอายุนับร้อยปี และมีความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ที่นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของชนรุ่นหลัง เช่น หมู่บ้านสามขา อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง หมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

หมู่บ้านคีรีวงมีอายุของหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 200 ปี มีการเล่าสืบทอดเป็นตำนานมาว่า เมื่อราว 200 กว่าปีมาแล้ว คีรีวงเป็นหมู่บ้านเล็กๆที่มีอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน บรรพบุรุษรุ่นแรกของชาวคีรีวงคือ ทหารที่ถูกเกณฑ์ไปรบที่เมืองไทรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ได้ชักชวนกันหลบหนีจากกองทัพมาทำไร่ทำสวนอยู่บริเวณเชิงเขานครศรีธรรมราช

หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "เซาหลวง" ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของ นครศรีธรรมราช ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 1 และ 2 ที่มีเหตุการณ์ไพร่หลบหนีการเกณฑ์ทัพไปไพร่บุรีถึง 400 คน และในปี พ.ศ. 2355 ก็มีไพร่หนีไปอยู่จังหวัดสงขลา พัทลุง อีกประมาณ 800 – 900 คน เนื่องจากไม่ต้องการจะเข้าเวรรับใช้หลวง หรือเสียเงินเป็นปีถึง 18 บาท (เสรี พงศ์พิศ, <http://www.thai.to/seri/commune/co05.htm>; <http://www.benjama.ac.th/pos/ligor/main/nature/kerewong/kerewong1.htm/>)

กรณีหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ก็มีพัฒนาการในการตั้งหมู่บ้านมากกว่า 200 ปีเช่นกัน โดยมีบรรพบุรุษที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน คือ เจ้าตีบปาละ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องเมืองเขลางค์นคร ในยุคเดียวกับหนานทิพย์ช้าง

การมีบรรพบุรุษที่มีความโดดเด่น และเป็นจุดรวมใจของผู้คนในหมู่บ้าน และชุมชนเช่นนี้ ได้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนรุ่นหลัง และได้มีความพยายามที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ การเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นมายาวนาน ยังเชื่อมโยงไปถึงการเกาะเกี่ยวในความเป็นเครือญาติของผู้คนในชุมชนเดียวกัน ทำให้เกิดความสามัคคีแน่นแฟ้น มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีองค์ประกอบของความเป็นชุมชนที่สมบูรณ์ ทั้งในแง่ของพื้นที่ที่ตั้ง วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ กิจกรรมที่ดำเนินการ และเป้าหมายของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งลักษณะเหล่านี้ถือเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองอย่างยิ่ง

“...หมู่บ้านสามขาเป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ส่วนตัว ส่วนหนึ่งมาจากประวัติความเป็นมาที่มีวีรบุรุษของหมู่บ้านโดดเด่น เป็นผู้นำทางจิตใจ เคยเป็นผู้ที่ช่วยเหลือกอบกู้ดูแลเมืองลำปางมาก่อน ลูกหลานที่ตามมาก็มีความคิดทำนองเดียวกัน คนในหมู่บ้านยังคงช่วยคนในหมู่บ้าน ยังมีกระบวนการที่จะช่วยเหลือหรือมีพิธีกรรมหรือการจัดการในการแก้ปัญหาต่างๆ...”

สมาชิก อบต. บ้านสามขา ลำปาง

กรณีบ้านโงกน้ำ เดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ และมีสภาพที่กันดาร ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ก็เป็นชุมชนหนึ่งที่ภาพในอดีตนั้นเคยเป็นเขตปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งทางราชการถือว่าเป็นพื้นที่สีแดงมาก่อน ในอดีตชุมชนนี้เคยได้ชื่อว่ามียกกลุ่มนักเลงหัวไม้อาศัยอยู่ด้วย และมักจะมีการลักขโมยกันเกิดขึ้นบ่อย ๆ การเดินทางเข้าหมู่บ้านลำบากมาก จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการก็อยู่ห่างไกล ครูใหญ่หรือผู้ใหญ่บ้านจะเข้าไปประชุมที่อำเภอแต่ละครั้งต้องเดินกันหลายชั่วโมง ต่อมาทางราชการเห็นว่าเป็นหมู่บ้านที่ลำบากและอยู่ในพื้นที่สีแดง จึงได้จัดสรรงบประมาณเข้ามาพัฒนา ทางชาวบ้านก็สมทบด้วย และมีการพัฒนามาเรื่อยๆจนถึงทุกวันนี้

"...ก็ขยายการพัฒนา การรักษาความสงบ วัฒนธรรมที่ต่างต่าง ๆ มาเรื่อย ๆ เติบโตมา จนถึงทุกวันนี้ก็สบายครับ..."

ครูโรงเรียนบ้านโงกน้ำ พัทลุง

อย่างไรก็ตามหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับจากทางราชการว่าเป็นหมู่บ้านที่ตนเองได้บางแห่ง อาจมีอายุของการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านได้ไม่นานนัก โดยแยกออกจากเขตการปกครองเดิม แต่โดยพฤตินัยชาวบ้านส่วนใหญ่ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่นานแล้ว เช่น กรณีบ้านหนองยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีอายุของหมู่บ้านอย่างเป็นทางการได้ 13 ปี และมีชาวบ้านอาศัยอยู่เพียง 57 ครอบครัว โดยเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นและตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ทำกินของตน

2) สถานการณ์ความกดดันทางความคิดและปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

สถานการณ์ของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง น่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งในการหล่อหลอมความเข้มแข็งทางจิตใจของสมาชิกในชุมชนให้มีความอดทนและดิ้นรนต่อสู้ จนสามารถพึ่งตนเองได้

กรณีที่เป็นความกดดันทางความคิดได้แก่ กรณีบ้านโงกน้ำ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ครั้งหนึ่งอยู่ในพื้นที่สีแดง ที่มีการต่อสู้กันทางความคิดอย่างรุนแรง รวมไปถึงการปฏิบัติการกดดันจากทางราชการ ที่ทำให้เกิดสภาพความรุนแรง หรือเป็นแรงบีบคั้นทางจิตใจ กรณีหมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีบรรพบุรุษคือกลุ่มไพร่หนีนาย จากการเกณฑ์ทหารไปรบที่เมืองไทรบุรี (ปัจจุบันอยู่ในประเทศมาเลเซีย) ซึ่งต้องหลบซ่อนตัว ขณะเดียวกันก็ต้องทำมาหากินและดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด แต่เนื่องจากทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นที่ราบในหุบเขา นำไปสู่ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างจากปัญหาน้ำท่วมและเกิดอุทกภัยรุนแรงหลายครั้ง เช่นในปี 2504, 2518, และปี 2531 จนเป็นเหตุให้บ้านเรือน วัด โรงเรียน และสวนผลไม้เสียหายอย่างหนัก และเกิดคำถามที่ท้าทายว่า "ชาวคีรีวงยังควรที่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่เดิมหรือยังจะอยู่ต่อไปในพื้นที่เดิมได้หรือไม่" ซึ่งก็มีทั้งทฤษฎีที่เชื่อว่าไม่ควรอยู่เพราะเป็นพื้นที่อันตราย และทฤษฎีที่เชื่อว่าอยู่ต่อไปได้ โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและพฤติกรรมบางประการในชุมชน

"...ถ้ามองจากสมัยบรรพบุรุษของเราตั้งแต่เข้ามาอยู่ที่นี้ เราต้องช่วยเหลือตัวเองมาตลอด กว่าทางราชการจะมาพบก็ต้องพึ่งตนเอง ต้องเอาของไปขาย ต้องลำบากยากเข็ญมาตลอด ตั้งแต่ช่วงลูกชั่วหลาน แม้ว่าเกิดอุทกภัยก็พอจะแก้ปัญหาของตัวเองได้ ก็ไม่ได้ห้อยคอยเพราะเคยลำบากมามากแล้ว..."

ผู้นำชุมชน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

กรณีบ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง อันเกิดจากสภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ ทำให้พืชผลทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านได้ผลไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทอดผ้าย้อมครามขึ้นมาเป็นอาชีพ จนสามารถสร้างรายได้และชื่อเสียงมาสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

“...ปีนี้ก็ทำนาปรังด้วย เพราะนาปีน้ำท่วม ทำนาปรังไว้กินหน้าแล้ง ทำหน้าแล้งไว้กินหน้าฝน นาปีก็ทำ ผ้ามัดหมี่ก็ไม่ได้เล็ก เราทำแล้วมีรายได้...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

กรณีบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการดิ้นรนเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ ป่าเขา ในขณะที่ถนนหนทาง ไฟฟ้า และระบบการค้าเสรีได้เข้าไปเปลี่ยนวิถีความคิดและการดำรงชีพแบบดั้งเดิม จนทำให้ชาวบ้านอยู่ในสภาพเป็นลูกหนี้อยู่ในวงจรไม่รู้จบสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของหมู่บ้านส่วนใหญ่ที่มีอยู่ทั่วไป และถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างได้อีกลักษณะหนึ่ง ที่เป็นปัจจัยกระตุ้นให้ต้องศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ขณะเดียวกันก็มีกระแสความต้องการของทางราชการที่ต้องการจะใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านอีกด้วย

“...ผมใช้เหตุผลมาหักล้าง ผมจะดูแลตลอด ปัญหามันเกิดขึ้นมาเยอะ ชยะก็จะเข้ามาหา และมีนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวฝรั่ง เรารู้ว่าเมืองไทยตอนนี้มีสมุนไพรมากมายหลายหมื่นตัวอยู่ในป่า มันจะเกิดอะไรขึ้นถ้าว่ามีนักมีจิตอาสาของนักท่องเที่ยวได้หยิบฉวยอะไรไป... ตรงนี้เป็นสิ่งที่มีค่า ที่ชาวบ้านรักษาอยู่ เท่าที่เกิดมาจำความได้ ทราบว่าป่าตรงนี้แตะต้องไม่ได้ ก็สืบทอดกฎระเบียบตรงนี้น้ำยาวนาน ชาวบ้านดูแลตลอด...”

ผู้นำชุมชน บ้านสามขา ลำปาง

สำหรับบ้านหนองยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถพึ่งตนเองได้นั้น ก็เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพความรุนแรงเชิงโครงสร้างอยู่มากในแง่ของการขาดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เพราะสภาพพื้นที่เป็นดินลูกรังไม่เหมาะที่จะนำมาปลูกข้าว แต่ก็เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งให้ผลผลิตที่สูง นอกจากนี้ บ้านหนองยาง ยังเป็นหมู่บ้านเดียวในตำบลที่อยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับหมู่บ้านอื่นๆอีก 10 หมู่บ้าน โอกาสที่การพัฒนาจากงบประมาณของท้องถิ่น หรือของ อบต. จะได้รับการสนับสนุนจากเสียงส่วนใหญ่ให้ก้าวข้าม

มิติทางภูมิศาสตร์จึงเป็นไปได้ยาก และต้องใช้ความพยายามอย่างสูง อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้มีการเกาะเกี่ยวยึดโยงกันอยู่ได้ จนเกิดเป็นพลังความสามัคคีที่จะผลักดันหมู่บ้านของตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งส่วนแบ่งของการพัฒนา และต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ สภาพทรัพยากรที่เป็นอยู่ ดูจะเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้าน บ้านหนองยางเกิดความมานะพยายามที่จะเอาตัวรอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นครอบครัวที่อพยพมาจากที่ต่างๆ ซึ่งลักษณะของผู้อพยพตามทฤษฎีทางประชานนั้น ค่อนข้างจะเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดสรรแล้วระดับหนึ่งที่มีความกล้าเสี่ยง กล้าตัดสินใจ และมีบุคลิกลักษณะส่วนตัวที่ดี เรื่องความสามารถในการคิดอ่าน และความขยันอดทน จึงเป็นลักษณะเด่นของคนส่วนใหญ่ ประกอบกับ ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาได้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และได้รับเงินช่วยเหลือจากทางราชการหลายโครงการ เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กขคจ.) งบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจ(เงินมีयाชาวา) เงินสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเงิน 1 ล้านบาท เป็นต้น รวมแล้วมีวงเงินกองทุนต่างๆสำหรับชาวบ้าน 57 ครอบครัวถึงประมาณ 2 ล้านบาท

คนในชุมชนที่มีความรุนแรงเชิงโครงสร้างมาก่อนเช่นนี้ ต้องเรียนรู้ในการพึ่งตนเองมากกว่าชุมชนทั่วไป เพราะต้องพึ่งตนเองทุกด้าน เป็นผลให้มีการสั่งสมและพัฒนาความรู้เพื่อการดำรงชีวิตไว้มาก ทั้งทางกายภาพและจิตใจให้เข้มแข็งแกร่งกล้ามากกว่าคนในชุมชนที่สุขสบายแล้ว

2.2.2 ปัจจัยสนับสนุนของชุมชน

1) ทรัพยากรและโอกาสที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ นับเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าสูงยิ่งและเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนกับสภาพทางภูมิศาสตร์ และมีนัยที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรของพื้นที่ไปพร้อมกัน หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ในการศึกษาคครั้งนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ แม้ว่าในปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์จะลดลงไปมากแล้วก็ตาม

“... ผลไม้ไม่ออกผลสักปีสองปี เราก็ไม่ขาดทุน เพราะเราไม่ได้ลงทุนมาก ปลูกก็ไม่ต้องใช้ ดิน ดี น้ำดี อากาศดี...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิ่ววง นครศรีธรรมราช

“...หมู่บ้านนี้แม้จะมีภัยธรรมชาติที่รุนแรงหลายครั้ง แต่ก็ฟื้นตัวได้เร็ว เหตุผลหนึ่งน่าจะมาจากความสมบูรณ์ด้านทรัพยากรที่มีอยู่...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิ่ววง นครศรีธรรมราช

“...มีฝายเก็บน้ำ มีคลองส่งน้ำใกล้ๆแปลงผัก ไม่ต้องสูบน้ำก็มีน้ำไหลตลอดปี เป็นฝายส่งน้ำ
ในโครงการ กสช. สร้างมาประมาณ 16-17 ปีแล้ว...”

ชาวบ้าน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

บางหมู่บ้านทรัพยากรอาจไม่สมบูรณ์นัก แต่มีโอกาสดียังอื่นเข้ามา
ชดเชย เมื่อผนวกเข้ากับทุนทางสติปัญญา ก็ทำให้สามารถแก้สถานการณ์ปัญหาให้เป็นโอกาสได้

“...ยอมรับว่าแย่ แต่ว่ามีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลอยู่ เขาพยายามส่งเสริมให้
ปลูกพืชบางชนิด พวกถั่วดำ ถั่วเขียว...”

ชาวบ้าน บ้านหนองยาง พะนุโลก

“...จริงๆ แล้วเรามีพื้นที่ในการเกษตรที่ดี คุณภาพดินใช้ได้ แต่เราอาจบกพร่องเรื่องแหล่งน้ำ
ไม่มีน้ำชลประทาน น้ำในหนองบึงก็สูบน้ำใช้ได้ไม่เพียงพอ เพราะมันมีน้อย ต้องรอน้ำฝน...”

ชาวบ้าน บ้านหนองพระ พะนุโลก

บางหมู่บ้านมีทรัพยากรบางอย่างที่เป็นวัตถุดิบในพื้นที่ก็ทำให้เกิดความ
สะดวกในการประกอบอาชีพ หรือช่วยลดต้นทุนด้านเวลา และทุนทางการเงินได้

“...ที่ขายดีคือน้ำพริก เพราะใช้วัสดุในหมู่บ้าน ต้นทุนน้อย...”

ชาวบ้าน บ้านหม้อ ลพบุรี

“...เราจะใช้วัสดุจากพื้นที่ให้มากที่สุด ใช้วัสดุจากพื้นที่อื่นให้น้อยที่สุด เราจะไม่สนใจสูตร
จากที่อื่นเลย เราจะดูจากภูมิปัญญาของชาวบ้านก่อนว่าชาวบ้านทำอะไรเก่ง เช่น บ้านนี้
ดำนํ้าพริกอร่อย เราก็จะเอาภูมิปัญญาอันนี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับหมู่บ้านเรา...”

ผู้นำชุมชน บ้านหม้อ ลพบุรี

“...ในด้านทรัพยากรธรรมชาติอาจไม่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมากนัก แต่ว่าที่ดินทำมาหา
กินมีคุณภาพ ยังอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถจะให้ผลผลิตในอัตราที่สมบูรณ์ ...”

ชาวบ้าน บ้านหนองแวงพัฒนา อุดรธานี

“...เรื่องการทอดผ้า พ่อแม่ทำกันมานานแล้ว แต่เพิ่งมาตั้งเป็นกลุ่ม เมื่อปี 2535 โดยคณะ
กรรมการหมู่บ้าน เพื่อสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาจากพ่อแม่เรา แต่ก่อนเราปลูกฝ้ายกัน
มาก ปลูกเป็นต้นฝ้าย มันออกดอกฝ้ายมาก็จะเอามาทำเป็นเส้นด้าย เอามาทอผ้าย้อมคราม
มาสมัยนี้เราก็กินใช้ความรู้ความชำนาญที่เคยมีมาประยุกต์ใช้ มาพัฒนาต่อ แต่เราไม่ได้ปลูก
ฝ้ายเอง เราจะไปซื้อที่เขาทำเป็นเส้น แล้วมาย้อม ส่วนครามนั้นเรายังปลูกกันเอง เพราะ
ครามราคาแพงและไม่ค่อยมีขายด้วย...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

2) ผู้นำการพัฒนา

บทบาทของผู้นำนอกจากจะเป็นผู้นำการปฏิบัติ เป็นผู้นำทางความคิดแล้ว บางกรณีอาจต้องเป็นผู้นำในการกระตุ้นให้ชาวบ้านร่วมคิดเพื่อจะได้แนะนำผู้นำของตน นั่นก็คือ "ผู้นำจะต้องใจกว้าง ยอมรับฟังความเห็นของชาวบ้านด้วย" เพื่อจะสามารถเชื่อมโยงไปถึงความร่วมมือในกรณีอื่นๆ ได้

"...ต้องประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านช่วยคิด ช่วยแนะนำผู้นำในการคิดที่จะไปในทิศทางเดียวกัน..."

ผู้นำชุมชน บ้านทุ่งสบาย พัทลุง

แม้ว่าภายในหมู่บ้านในปัจจุบันจะมีผู้นำทางการหลายลักษณะ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าในหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ ผู้นำเหล่านี้จะทำงานร่วมมือและมีความสามัคคีกันดี โดยไม่เกี่ยงว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ แต่จะมีการปรึกษาหารือกันโดยยึดประโยชน์ของหมู่บ้านและชุมชนเป็นสำคัญ ในขณะที่หมู่บ้านทั่วไปอาจมีปัญหาความแตกแยกอันเนื่องมาจากการเลือกตั้ง หรือความพยายามที่จะครอบครองอำนาจในหมู่บ้าน

"...ส่วนใหญ่แล้วถ้ามีการเลือกตั้งในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านไปแบบหนึ่ง อบต.ก็ไปอีกแบบหนึ่ง ไม่ค่อยจะสามัคคีกัน แต่ของเรามีอะไรทุกเรื่องเราจะช่วยเหลือกัน ไม่แบ่งแยก ในส่วนนี้เราได้เปรียบหมู่บ้านอื่น..."

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

คุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของความเป็นผู้นำก็คือความสามารถในการบริหารจัดการหมู่บ้าน ผู้นำที่จะนำพาหมู่บ้านเติบโตและก้าวไปสู่สภาวะที่พึ่งตนเองได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความสามารถในการประสานงาน การบริหารจัดการ และความสามารถในการระดมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นพิเศษ บางหมู่บ้านเมื่อได้รับงบประมาณมาแล้ว ได้แบ่งมาใช้ในการพัฒนาผู้นำด้วย ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ตัวแทนกลุ่มองค์กรและชาวบ้านทั่วไป เช่น กรณีบ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช เป็นต้น จากเหตุผลที่ว่า

"...ถ้าผู้นำขาดทักษะในการบริหารจัดการ การพัฒนาชุมชน ชุมชนก็อยู่ไม่ได้...ต้องจัดหลักสูตร พาผู้นำไปศึกษาดูงานชุมชนอื่นที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ..."

ผู้นำชุมชน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

“...ผู้นำต้องมีความสามารถในการประสานงาน...”

ผู้นำชุมชน บ้านท่าส้มป่อย ลำปาง

“...หมู่บ้านนี้แม้จะมีภัยธรรมชาติที่รุนแรงหลายครั้ง แต่ก็ฟื้นตัวได้เร็ว เหตุผลหนึ่งน่าจะมาจากความ สมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ อีกเหตุผลหนึ่งน่าจะมาจากการมีผู้นำที่ดี ที่มีการสร้าง และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิริง นครศรีธรรมราช

ผู้นำต้องเป็นคนดี เป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม ผู้นำต้องรับฟังเสียงทักท้วง ความ คิดเห็นจากกรรมการ/ชาวบ้าน มีวิสัยทัศน์ มองไกลไปข้างหน้า ไม่ใช่อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง อันเป็นเหตุให้สมาชิกขาดความเชื่อถือ และไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาสังคม

“...บางหมู่บ้าน ผู้นำใช้อำนาจในการตัดสินใจคนเดียว ตั้งคณะกรรมการขึ้นมา แต่ว่าการตัดสินใจไม่เคยถามคณะกรรมการ...”

ชาวบ้าน บ้านท่าเรือ เพชรบุรี

“...สำหรับที่นี่คนพาลขึ้นมาเป็นผู้นำไม่ได้ มันไม่ดีขึ้น เข้ามาก็อยู่ไม่ได้ เราไม่ใช่ว่าจะเป็นผู้นำเขาอย่างเดียว ต้องเป็นผู้ตามด้วย สังคมเขานำพาตัวเรา เราต้องปฏิบัติ เราต้องเป็นผู้ประสาน...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิริง นครศรีธรรมราช

ผู้นำที่จะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและและสามารถนำหมู่บ้านไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะในส่วนของ การเงิน บางแห่งจะใช้วิธีขึ้นป้ายให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลทางการเงินของหมู่บ้านว่ามีอยู่เท่าไร ใช้จ่ายแล้วเท่าไร สามารถติดตามและตรวจสอบได้ การแสดงออกถึงความโปร่งใสในการดำเนินงาน เป็น กระบวนการหนึ่งของการสร้างความมั่นใจในตัวผู้นำ อันจะก่อให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา และมี ส่วนร่วมด้วยความจริงใจ ทั้งยังจะต้องเป็นผู้ที่เสียสละและเอาจริงเอาจังกับการทำงานอย่างแท้จริง

จุดอ่อนของหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้น้อยประการหนึ่งก็คือ ความไม่โปร่งใสในการทำงาน ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถจะสอบถามหรือตรวจสอบได้ เพราะนั่นหมายถึงเหตุแห่งความบาดหมางที่จะเกิดขึ้นต่อไป อีกประการหนึ่งก็คือการที่ผู้นำไม่ใ้รู้ ไม่ยอมรับ คำแนะนำหรือแนวทางการพัฒนาต่างๆไปสู่การปฏิบัติ และไม่ค่อยเสียสละ เป็นเหตุให้ชาวบ้านหมดศรัทธาในตัวผู้นำและไม่สามารถนำการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองของหมู่บ้านได้

“...ผู้นำจะต้องโปร่งใส และคณะกรรมการต้องทำให้สมาชิกมีความมั่นใจ ไม่ใช่ว่าทำไปแล้ว สมาชิกไม่มีความมั่นใจ ผู้นำต้องสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านเป็นอันดับแรก...”

ผู้นำชุมชน บ้านหนองพระ พิษณุโลก

"...ผู้นำทั้งหมดอย่าทำตัวเป็นคนเห็นแก่ตัวเอง คือพยายามเสียสละให้สังคม เสียสละให้ส่วนรวม ไม่ว่าวัด โรงเรียน หมู่บ้าน กลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ถ้าผู้นำมีจิตสำนึกว่าเราเป็นบุคคลแนวหน้า ยกตัวอย่างผมเป็นผู้นำคือเราอย่าเห็นแก่ได้ เรามีการเสียสละให้มาก ทุกเรื่อง ทุกอย่างแก้ปัญหาได้..."

ผู้อาวุโสคนหนึ่งในกลุ่มชน บ้านศิ่วง นครศรีธรรมราช

"...เริ่มต้นต้องมีผู้นำที่ชัดเจน ยอมเสียสละ มีความเอื้ออาทร เอาใจจริงเอาใจ เพราะจะไม่มีคำตอบแทน ตรงนี้ต้องทำด้วยใจรักจริงๆทนต่อคำตัดพ้อ ทนต่อคนที่ต่อต้าน แต่เมื่องานออกมาชัดเจนก็จะทำให้หมู่บ้านเราพึ่งพาตนเองได้ ต้องไม่มองเงินเป็นที่ตั้ง..."

ผู้นำชุมชน บ้านหม้อ ลพบุรี

"...ผู้นำชุมชนต้องเสียสละเพื่อส่วนรวม แต่ส่วนใหญ่ผู้นำจะกระตือรือร้นในช่วงแรก พอหลังจากนั้นก็ค่อยเสียสละแล้ว..."

ผู้นำชุมชน บ้านท่าเรือ เพชรบุรี

"...บางหมู่บ้านไม่พัฒนา เพราะผู้นำเขาไม่เอาจริง..."

ชาวบ้าน บ้านท่าส้มป่อย ลำปาง

"...ปัญหาของหมู่บ้านในอดีตก็คือการรวมกลุ่ม สาเหตุมาจากไม่มีผู้นำที่แท้จริง..."

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหม้อ ลพบุรี

กลุ่มผู้นำชุมชน บ้านเหนือ นครศรีธรรมราช

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ทุกชุมชน จะมีผู้นำที่ดีมีคุณภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเอง จะมีบุคลิก ลักษณะส่วนตัวที่โดดเด่นเป็นของตัวเอง มีความคล่องตัวในการติดต่อประสานงาน ในการ ประกอบอาชีพ มีความคล่องตัวทางเศรษฐกิจ และมีความสามารถในการพึ่งตนเองที่ค่อนข้างรอบ ด้าน

ลักษณะของผู้นำในชุมชนอาจจะมีหลายประเภท ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดจากความรู้ความสามารถ และได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน บางท่านอาจเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ความคิดความเชื่อ และมีความสามารถในการโน้มน้าวให้เกิด การรวมกลุ่มของชาวบ้านได้ บางท่านเป็นผู้รู้ เป็นภูมิปัญญาของชุมชนและเป็นผู้นำทางความคิด แก่ชุมชน เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ เจ้าอาวาส เป็นต้น

สำหรับการเตรียมบุคลากรรุ่นใหม่ หรือการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ ผู้นำนั้น บางหมู่บ้านมีแนวทางการพัฒนาผู้นำที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชน/หมู่บ้านอื่นๆได้ โดยบุคคลที่เป็นผู้นำอยู่แล้วพร้อมที่จะลงจากตำแหน่งไปเป็นที่เลี้ยง ถ้าหากว่าคนรุ่นหลังมีความ พร้อมและอาสาที่จะขึ้นมาทำหน้าที่แทน โดยไม่จำเป็นต้องมีการแข่งขันอย่างรุนแรงให้เกิดความ แยกแยะในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในยุคที่มีการเลือกตั้งกันบ่อยๆ ทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร

“...น้องๆ คนไหนที่พร้อมจะขึ้นมาทำตรงจุดนี้ ผมสละให้ได้เลย...”

“...ในระดับคุ้มก็มีการหมุนเวียนกันเป็นประธานคุ้ม เราจะแบ่งกันรับผิดชอบ...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงนกน้ำ พัทลุง

ผลการหมุนเวียนและสร้างผู้นำดังกล่าวเป็นผลดีต่อหมู่บ้านหลายประการ ที่เห็นได้ชัดก็คือไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในหมู่บ้าน อันเป็นเหตุให้การพัฒนาหมู่บ้านต้อง เกิดภาวะชะงักงัน และจะสังเกตเห็นว่าผู้นำของหมู่บ้านดังกล่าวจะเป็นผู้นำที่มีอายุไม่มาก โดย เฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านในภาคใต้ ซึ่งผู้นำวัยหนุ่มเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีความคล่อง ตัวและมีความไวในการเรียนรู้ หรือปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม

“...ที่นี่ไม่มีการแข่งขัน ไม่ทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่บ้าน ใครอยากเป็นอะไรบอกมา เรา มีการถอยหลังให้กัน...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงนกน้ำ พัทลุง

ผลที่ได้รับอีกประการหนึ่งจากการเปิดโอกาสให้ผู้นำรุ่นใหม่เข้าสู่ตำแหน่งในหมู่บ้านก็คือ การกระตุ้นให้คนหนุ่มสาวได้พัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการช่วยแก้ปัญหาหรือลดจุดอ่อนอันเนื่องมาจากผู้นำรุ่นเก่าที่มีอายุมากแล้ว และมีการศึกษาน้อย ทำให้ไม่กล้าเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลง บทบาทการนำในการพัฒนาจึงไม่เด่นชัดเหมือนผู้นำรุ่นใหม่ที่เคยได้รับการศึกษาสูงและใฝ่รู้มากกว่า

“...พอผู้ใหญ่ให้โอกาส คนหนุ่มสาวก็พยายามพัฒนาตนเองที่จะเข้าสู่สังคม เพื่อที่จะเป็นผู้นำต่อไป...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...ผู้ใหญ่บ้านคนก่อน มีพื้นฐานความรู้น้อย ไม่สามารถเป็นแกนหลักให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ได้...”

ชาวบ้าน บ้านหม้อ ลพบุรี

3) การจัดองค์กรภายในหมู่บ้าน

การจัดกลุ่มบ้าน คุ้มบ้าน หรือเขตย่อยในหมู่บ้าน โดยมีหัวหน้าดูแลทุกข์สุขในกลุ่มย่อยของตนเป็นลักษณะหนึ่งของการกระจายอำนาจในหมู่บ้าน อันเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์แนวราบที่ให้เกิดเวทีให้โอกาสและให้ความสำคัญแก่ทุกกลุ่มย่อย ในการจัดการบางอย่างในส่วนของตนตามระบบคุณค่าของหมู่บ้านและชุมชนนั้น ๆ เชื้อต่อการเกิดขึ้นและพัฒนาผู้นำตามธรรมชาติในหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ เชื้อต่อการพัฒนาแนวคิดการพัฒนาแบบประชาธิปไตยที่ต้องปรึกษาหารือกัน อันเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงสังคมที่ดี ที่มีการแสวงหาความร่วมมือกันอยู่เสมอ

ผู้นำในชุมชนที่จัดองค์กรแบบเน้นความสัมพันธ์แนวราบจึงง่ายต่อการแสดงบทบาทตอบสนองการพัฒนาภายในชุมชนเอง และมีกลไกในการเชื่อมประสานความร่วมมือเพื่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือที่มากกระทบต่อชุมชน

“...เราจะแบ่งกันรับผิดชอบในลักษณะ 10-20 ครั้วเรือนต่อผู้นำหนึ่งคน ผู้นำของ 20 ครั้วเรือนนี้ก็ให้เป็นหัวหน้าเขต เขาต้องรับผิดชอบเรื่องที่ประชาชนในเขตมอบหมายมา เมื่อประชุมกันแล้วได้ข้อสรุปอย่างไร หัวหน้าเขตก็ต้องไปชี้แจงกับทั้ง 20 ครั้วเรือนนี้...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

"...คอยร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอื่นๆ อย่างมีงานที่วัดหรืองานในบ้าน การจัดเตรียมข้าวของเราก็จะประสานงานกันในแต่ละกลุ่ม อาจเป็นการเรียไรข้าวสาร หรือการจัดแข่งขันกีฬาสำหรับเด็ก เราก็จะทำกันเอง ประสานงานกัน แล้วก็ช่วยกันทำ..."

หัวหน้ากลุ่มบ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

"...เกิดมีข่าวที่ไม่ดีจากที่เราดูโทรทัศน์อยู่เรื่อยๆ เช่นเรื่องยาบ้า หัวหน้ากลุ่มก็จะช่วยสอดส่องดูแลภายในกลุ่มของตน..."

ผู้นำชุมชน บ้านคล้า นครราชสีมา

"...การจัดโครงสร้างในการดูแลหมู่บ้าน มีการแบ่งคุ้มเป็น 8 คุ้ม หมู่บ้านนี้มีอยู่ 8 คุ้ม ก็มีอสม. 8 คน รับผิดชอบกันคนละคุ้ม..."

ผู้นำชุมชน บ้านหนองพระ พิษณุโลก

บางหมู่บ้านก็ได้อาศัยการแบ่งเขตหรือคุ้มบ้านในการจัดทำกระบวนการประชาคมหรือกระบวนการประชาธิปไตย หรือการจัดกิจกรรมอื่นๆ ในหมู่บ้านซึ่งทำให้ง่ายต่อการจัดการ

"...เราจะพยายามสนับสนุนให้เขาคิดกันเอง ประชาคมของหมู่บ้านเริ่มตั้งแต่คุ้มขึ้นมาครับ ให้เขากลับแสดงออก ในขณะเดียวกันคุ้มก็เอาปัญหาของเขามาให้ทางหมู่บ้านทางราชการขับเคลื่อน..."

ผู้นำชุมชน บ้านโพธิ์เก้าต้น ลพบุรี

เมื่อความคิดของชาวบ้านได้รับการตอบสนอง ก็จะส่งผลให้ชาวบ้านกล้าคิดมากขึ้น โดยคิดภายในกลุ่มของเขาแค่ 10 คน 15 คนก่อน แล้วนำเสนอในฐานะผู้แทนคุ้ม เมื่อคุ้มที่เดือดร้อนมีเจ้าหน้าที่ของทางราชการมาสนใจดูแล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดชาวบ้านในคุ้มได้รับการสนองตอบว่าเขาคิดแล้วไม่สูญเปล่า เขาก็จะกล้าคิดอย่างอื่นออกมาอีก

การจัดองค์กรภายในหมู่บ้านที่ง่ายต่อการปกครอง ง่ายต่อการพัฒนาก็นับเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่น่าสนใจ หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้หลายแห่งก็มีวิธีการในการจัดการส่วนนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น "คุ้มบ้าน" หรือเขต และให้มีหัวหน้าคุ้มช่วยดูแลในเรื่องความต้องการและการบริหารจัดการต่างๆ ภายในคุ้มลดหลั่นกันลงไป เช่น บ้านคล้า จังหวัดนครราชสีมา บ้านหนองพระ จังหวัดพิษณุโลก บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง บ้านโพธิ์เก้าต้น บ้านหม้อ จังหวัดลพบุรี เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดผลดีหลายๆ ด้าน ทั้งในเรื่องการพัฒนา การดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน การป้องกันปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขาดความสามัคคี และอื่นๆ และหลายแห่งก็มีการสรรหาผู้นำหรือผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้านที่กระจายกันออกไปตามคุ้มบ้าน ทำให้ทุก

หมู่บ้านรู้สึกว่าได้ได้รับความสนใจ เอาใจใส่ มีความสำคัญ มีตัวแทนที่จะติดต่อกับศูนย์อำนาจต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

“...การจัดเป็นคุ้ม มันจะดูแลได้ทุกปัญหา ไม่ใช่เฉพาะแต่ปัญหายาเสพติดอย่างเดียว”

“เรามีการแข่งขันกีฬาระหว่างเขต (คุ้ม) ในหมู่บ้าน แต่ละคุ้มลงทุนกันเอง เป็นประเพณีทุกปี พอโรงเรียนจัดกีฬาสำหรับเด็ก ชาวบ้านก็ถูกจัดให้อยู่ใกล้เคียงกับลูกไปแข่งขันกันด้วย...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

การจัดองค์กรภายในหมู่บ้านนี้ บางหมู่บ้านก็ใช้วิธีการแต่งตั้งคณะทำงาน เฉพาะเรื่องเข้ามารับผิดชอบเป็นส่วนๆ ไป เช่น กรณีบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ จังหวัดอุดรธานี บ้านสามขา จังหวัดลำปาง ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ดำเนินการหลายเรื่องหลายคณะ

4) ความสามารถในการระดมการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นตัวปัจจัยที่ดีของโครงสร้างความสัมพันธ์แนวราบและยังคงเป็นคำตอบที่สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชน หรือการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างมีพลังเสมอ ในฐานะที่เป็นผลของความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนและหัวหน้าครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่มก็พิจารณาประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญเช่นกันในการอธิบายพัฒนาการของชุมชน ซึ่งสะท้อนได้จากประโยคคำพูดที่ว่า

“...ถ้าชาวบ้านไม่มีส่วนร่วม ไม่ว่ากลุ่มใดก็ตามจะไม่ประสบความสำเร็จอย่างทุกวันนี้...”

ชาวบ้าน บ้านหนองยาง พิชณุโลก

“...อยากให้หมู่บ้านอื่นเป็นแบบนี้ เพราะหมู่บ้านนี้มีความสามัคคีกันดี...”

บัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน บ้านคล้า นครราชสีมา

“...เป็นความภูมิใจที่สามารถรวมคนให้เป็นหนึ่งเดียว ทำงานร่วมกันอย่างสามัคคี และมีผลที่เป็นที่ภูมิใจของทุกคนด้วย ก็ดีใจอย่างยิ่งที่ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้...”

ชาวบ้าน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ถ้าผู้นำไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ก็ทำอะไรไม่สำเร็จ...”

ชาวบ้าน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

บางหมู่บ้านให้เหตุผลว่าที่สามารถรวมตัวกันได้ดี เพราะในหมู่บ้านมีจำนวนครอบครัวน้อย อย่างไรก็ตามการมีจำนวนสมาชิกมากหรือน้อย อาจไม่ใช่ปัจจัยหลักในการระดมการมีส่วนร่วม หรือไม่ทำให้การมีส่วนร่วมดีขึ้น หากแต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจซึ่งกันและกัน

“...หมู่บ้านที่มีคนมากๆ เขาพูดว่า หมู่บ้านเราได้เปรียบเพราะปกครองคนน้อยกว่า แต่หนูว่าไม่ใช่ คือหมู่บ้านเรามีความเข้าใจช่วยเหลือกันมากกว่าไม่ใช่ว่าคนเยอะแล้วจะควบคุมยาก แต่เป็นเพราะเขาคุยกันไม่รู้เรื่อง ขณะที่คนในหมู่บ้านของเราคุยกันรู้เรื่องและมีการทำจริง ชุมชนจึงเข้มแข็ง...”

สมาชิก อบต.บ้านหนองยาง พิษณุโลก

หมู่บ้านที่มีผลการพัฒนาโดดเด่นและได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ มีความสามารถในการระดมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วยเสมอ อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านที่ไม่โดดเด่นจะไม่สามารถระดมความร่วมมือจากชาวบ้านได้เลย เพราะการระดมความร่วมมือจากชาวบ้านได้ เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่ต้องผนวกเข้ากับองค์ประกอบอื่นๆด้วย และในการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ก็มีไม่เพียงแต่ทางกายภาพเท่านั้น หากแต่จะต้องให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมทางความคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังมติของกันและกันด้วย นั่นคือจะต้องมีส่วนร่วมในระดับที่ลึกกว่าการรับฟังความคิดเห็นของผู้นำและยอมปฏิบัติตามเท่านั้น

“...พวกกระผมทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำระดับไหน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ อบต. ผู้ช่วยกรรมการทุกฝ่ายจะต้องทำงานร่วมกันทั้งหมด มีอะไรต้องปรึกษานานหรือกัน และอะไรที่เป็นหลักเกณฑ์เด่นชัดหรือมติที่ประชุมยอมรับ เราจะเอามาใช้ทั้งหมด นี่เป็นความคิดของคนหมู่ 8 ครับ...”

กรรมการหมู่บ้าน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

ผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งได้อุปมาอุปมัยให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้อย่างเป็นรูปธรรมว่า

“...จริงๆกลไกการพัฒนา ผมก็อยากให้เห็นชัด ถ้าเปรียบเหมือนรถยนต์ สลักก็สำคัญ ล้อเป็นอุปกรณ์ที่ต่ำที่สุด สลักก็สำคัญขาดไม่ได้นะ หัวเทียนก็สำคัญ หัวสูบก็สำคัญ แต่มันสำคัญคนละอย่าง ขาดไม่ได้ ถ้าขาดสลักอย่างก็ไม่มีวิ่ง คนในชุมชนเราสามารถใช้ประโยชน์จากจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละคนมาเกื้อกูลกัน มันก็เหมือนรถที่สามารถเกื้อกูลกันได้ ถ้าจุดไหนมันบอดอยู่ ไม่สามารถทำงานได้ มันก็วิ่งยาก...”

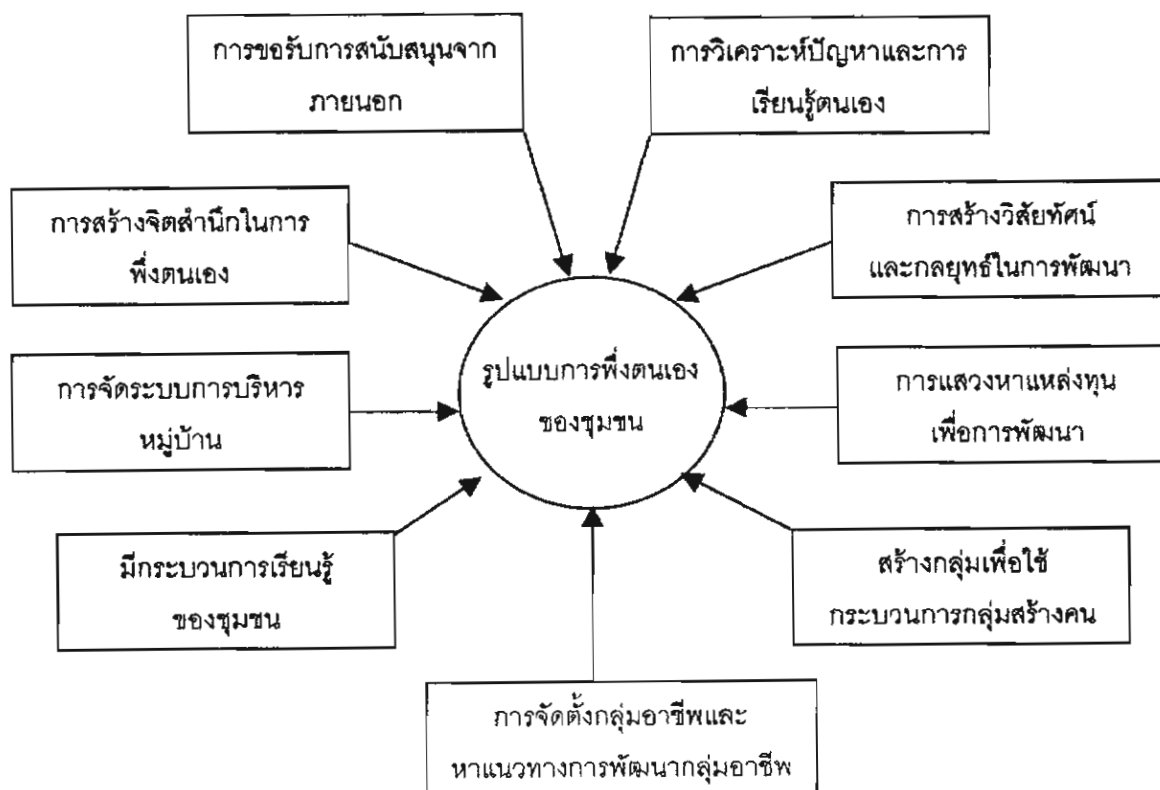
ผู้นำชุมชน บ้านสามขา ลำปาง

บทสรุปดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากทุกส่วนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นๆ การแสดงความรักความสามัคคีต่อกันโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จึงเป็นเสมือนการทำหน้าที่ของชิ้นส่วนของเครื่องยนต์ทุกชิ้นนั่นเอง

2.2.3 รูปแบบและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

จากการศึกษารูปแบบในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองของชุมชน พบว่าชุมชนต่างๆ มีกิจกรรมหลักที่ใช้ในการดำเนินการพัฒนา ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ตนเอง
- 2) การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนา
- 3) การแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนา
- 4) การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน
- 5) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ
- 6) มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
- 7) การจัดระบบการบริหารหมู่บ้าน
- 8) การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง
- 9) การขอรับการสนับสนุนจากภายนอก

แผนภาพที่ 10 รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชน

จากกิจกรรมหลักดังกล่าวข้างต้น หมู่บ้านและชุมชนต่างๆได้ดำเนินการ โดยมีกระบวนการของตนเอง ซึ่งแตกต่างกันออกไปภายใต้เป้าหมายเดียวกันคือ การพึ่งตนเองของ ครอบครัวและชุมชน กระบวนการดังกล่าวสรุปโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ตนเอง

การค้นหาศักยภาพของตนเองเป็นความพยายามอย่างหนึ่งของชุมชนที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เพื่อทราบสภาพที่เป็นอยู่ ตลอดจนทุนทางสังคมและปัญหาของชุมชน ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองจนได้รับการยอมรับจากทางราชการ มักจะมีกระบวนการในการค้นหาศักยภาพของตนเองอยู่ด้วยเสมอ

ตัวอย่างกรณีหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จะมีการสำรวจและจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยผลักดันให้แต่ละครัวเรือนจัดทำรายการรับ – จ่ายประจำวันของตน มีการจดบันทึกและสรุปข้อมูลทุกเดือน เป็นข้อมูลระดับครอบครัวและข้อมูลระดับหมู่บ้าน โดยข้อมูลระดับหมู่บ้านจะมีการนำเสนอต่อสาธารณะชนที่บริเวณวัดภายในหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกทุกคนทุกครอบครัวได้ทราบข้อมูลโดยรวม ข้อมูลดังกล่าวนี้มีการนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นปัญหาและที่มาของปัญหาในชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการรณรงค์แก้ไขปัญหาของตนเอง และสอดคล้องกับหลักการ “รู้เขารู้เรา” ซึ่งการดำเนินงานในระยะแรกอาจยุ่งยากอยู่บ้าง เนื่องจากชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่ต้องทำการวิเคราะห์วิจัยอย่างเป็นระบบ แต่เมื่อได้ชี้แจงทำความเข้าใจร่วมกันแล้วก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น

การเรียนรู้ตนเองของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากการเรียนรู้เฉพาะของบุคคล/ครอบครัวในชุมชนนั้นๆส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อการจัดการชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนหรือปัญหาระดับชุมชน ที่จะต้องอาศัยการมองภาพรวมร่วมกัน

“... กลุ่ม N.G.O. ซึ่งเขาค่อนข้างจะมองสภาพของชุมชน ได้เข้ามาให้ข้อคิดว่าถ้าจะอยู่ที่นี้ต่อไปจะต้องทำอะไรสักอย่าง หลังจากนั้นก็มองเห็นในด้านอนุรักษ์วิถีชีวิตของคนที่นี่ซึ่งเขาอยู่กับธรรมชาติ ทำสวนเกษตรบนภูเขา คนที่มีที่ทำกินน้อย เขาก็ขึ้นไปถางป่า เหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตทางธรรมชาติ 2-3 ครั้งติดต่อกันก็คือ ชาวบ้านที่ขึ้นไปทำลายธรรมชาติ ทำอย่างไรให้ชาวบ้านที่นี้เรียนรู้ปัญหา หยุดทำลายป่าต้นน้ำและก็มีอาชีพเสริม...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิรัง นครศรีธรรมราช

การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองของแต่ละหมู่บ้าน จะเป็นการสั่งสมและช่วยให้เกิดความเข้มแข็งด้านระบบแนวคิดที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือการปฏิบัติตามแนวคิดเพื่อต่อสู้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้

“... ถ้าพูดถึงความเป็นจำเป็นทุกคนจะต้องเข้าข้างตัวเอง อย่างนี้ก็จำเป็น อย่างโน้นก็จำเป็น ต้องซื้อไปหมด ยกตัวอย่าง เช่น เครื่องซักผ้า แฟนของผมเขาอยากจะซื้อ ผมเลยถามเขาว่า วันหนึ่งเราทำงานกี่ชั่วโมง ทำงานไม่ถึงครึ่งวันหรอก เวลาที่จะซักผ้า มันเยอะแยะไป ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องซักผ้า อะไรที่ไม่จำเป็นต้องซื้อเราก็ไม่ซื้อ ก็ลดรายจ่ายไปได้ส่วนหนึ่ง...”

สมาธิก อบต. บ้านสามขา ลำปาง

“...เราจะมีกระบวนการคิดที่ไม่เหมือนคนอื่น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านต่างๆ ยกตัวอย่างปัญหานี้สิน หลายคนที่มีหนี้สินก็มุ่งประเด็นไปโทษคนอื่นเขาหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องธกส. หรือหน่วยงานต่างๆ แต่ตอนนี้ไม่ได้คิดเลยว่าจะไปโทษใครแล้ว เพราะตระหนักดีว่ามันเป็นผลจากการกระทำของตนเอง ถึงเวลาแล้วที่เราน่าจะเป็นคนแก้ไข กำหนดวิถีชีวิต และจัดการหนี้สินของตนเอง...”

ผู้นำชุมชน บ้านสามขา ลำปาง

“...เรามีวิธีการที่เราคิดว่าจะทำให้เราพึ่งตนเองได้ มีวิธีการปฏิบัติ แต่พวกเขายังไปไม่ถึง ในขณะนี้เรากำลังทำอยู่ อย่างเรื่องนี้สินเราพยายามศึกษาว่าสาเหตุของหนี้สินคืออะไร แต่ว่าวิธีการที่จะทำให้นี้สินหมดไปเรากำลังคิดและกำลังทำ...”

รองประธานกองทุนหมู่บ้าน บ้านสามขา ลำปาง

“...เจตนาของเราคือ จัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อสะท้อนถึงปัญหาของตัวเอง เกิดแนวคิดในการที่จะประหยัด เราสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด พยายามที่จะอุดรูรั่วของตัวเอง.. สภาพของเราเป็นแบบนี้แล้วเราควรจะทำอย่างไร เราจะรู้ทุกอย่างเลย เราพยายามแก้ไข ปัญหา ถ้าเราไม่มีข้อมูลเราจะทำอะไร เราจะแก้ปัญหามาพร้อมๆ ไม่รู้จุดหมายปลายทางเลยว่าปัญหามันอยู่จุดไหน...”

ชาวบ้าน บ้านสามขา ลำปาง

“...ในการเปิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วประเทศ ถ้าชุมชนไม่พร้อม ไม่เกิดจากความรู้สึกของชาวบ้าน แต่จะมาเปลี่ยนแปลงเอาทรัพยากร ตรงนี้ออกมาขาย เท่ากับไปทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายสังคมแล้วก็เกิดความแตกแยกในพื้นที่ ขนาดศรีวังเราเปลี่ยนแปลงจากวิถีทางธรรมชาติแล้วจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมนะครับ ทำอย่างไรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลทรัพยากร ยังมีปัญหาอีกเยอะ...”

ผู้นำชุมชน บ้านศิวัจ นครศรีธรรมราช

แผ่นป้ายสรุปรายรับ-รายจ่ายของหมู่บ้านสามขา ลำปาง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว บ้านสามขา ลำปาง
ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกิดจากการบันทึกของแต่ละครอบครัว

2) การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้หลายแห่ง ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ของชุมชนและก็มีกลยุทธ์ที่จะดำเนินการพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างมีความมั่นคงยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นกรณีบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง บ้านสามขา จังหวัดลำปาง บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ จังหวัดอุดรธานี หรือหมู่บ้านอื่นๆ ก็ตาม

กรณีบ้านสามขา จะเห็นได้ชัดในความพยายามที่จะให้ชาวบ้านได้ศึกษารายได้รายจ่ายของตนเองเพื่อวางแผนลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลง มีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีการพัฒนาจิตใจคน มีการสร้างห้องสมุดหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการตั้งกฎระเบียบหมู่บ้านในการดูแลเรื่องการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งมีเนื้อที่ป่าถึง 12,000 ไร่ เพื่อให้เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และเป็นการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ โดยไม่ยอมให้ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านของตนเองและจากหมู่บ้านอื่นขึ้นไปตัดไม้ทำลายป่า รวมทั้งความพยายามที่จะต่อต้านแนวคิดการใช้ผืนป่าแห่งนี้แหล่งท่องเที่ยวตามที่ทางราชการต้องการ

“พวกผมไม่ต้องการรายได้ที่จะได้จากการท่องเที่ยว กลัวพวกมิชชันนารีที่แอบแฝงเข้ามาหาประโยชน์ พวกผมต้องการรักษาป่าไว้เป็นแหล่งต้นน้ำของหมู่บ้านต่อไป”

ผู้นำชุมชน บ้านสามขา จังหวัดลำปาง

กล่าวได้ว่าหมู่บ้านที่มีการวิเคราะห์รู้จักตนเอง มองเห็นอนาคตที่กำลังก้าวไปสู่ภาวะอันตรายและร่วมกันสร้างภาพแห่งอนาคตใหม่เพื่อเป็นเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นวิสัยทัศน์ ย่อมสามารถนำสังคมกลับเข้าสู่แนวทางที่วางไว้ได้

กรณีบ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง ก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ยืนยันว่าได้สร้างวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านขึ้นมา และเป็นหมู่บ้านเดียวที่กล่าวคำว่า “วิสัยทัศน์” กิจกรรมและแนวดำเนินการของชาวบ้านโงกน้ำ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าได้มองอนาคตของหมู่บ้านอย่างมีวิสัยทัศน์และมีกลยุทธ์ในการดำเนินการเพื่อที่จะให้การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านเป็นไปตามวิสัยทัศน์นั้น ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ความพยายามในการก่อตั้งกลุ่มอื่นๆ การพัฒนาเยาวชนและผู้สูงอายุ การพัฒนาด้านอาชีพ เป็นต้น ส่วนกรณีของหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็มีความพยายามที่จะสร้างคีรีวงให้เป็นตราสินค้า เพื่อเปิดตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ทุกประเภทจากหมู่บ้านของตน ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาอย่างหนึ่ง

“...ถ้าพูดไปแล้ว ตอนนี้หมู่บ้านเราเท่ากับมีทุนแล้ว แต่ว่าเรายังไม่พอ ต้องการให้มันเป็นแบบยั่งยืน ไม่ใช่ว่าถ้าเศรษฐกิจผันผวนเราก็พลอยล้มไปด้วย ผมคิดว่าเราต้องสร้างวิสัยทัศน์ให้กับทุกคนทุกอาชีพว่า ความเจริญทางวิชาการมันไม่หยุดนิ่ง เช่น ถ้าพูดถึงการเกษตร ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรก็มาแนะนำ... เราต้องเปิดกว้าง วิสัยทัศน์ไกล ต้องพร้อมที่จะรับวิทยาการใหม่ๆอยู่เสมอ...”

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

“...เราพยายามสร้างคิ่วงให้เป็นยี่ห้อ...”

ผู้นำชุมชน บ้านคิ่วง นครศรีธรรมราช

อย่างไรก็ตามวิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายของชุมชนจะเกิดขึ้นจริงได้ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆด้วย เช่น การดำเนินการเรื่องทุน การพัฒนาคน การสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นต้น โดยมีเป้าหมายปลายทางที่ชัดเจน และเมื่อเวลาเปลี่ยนไปก็อาจจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนเป้าหมายได้ วิสัยทัศน์อีกมิติหนึ่งที่หลายหมู่บ้านพัฒนาและให้ความสำคัญก็คือเรื่อง ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตนี้อาจเป็นการเน้นที่เรื่องอาชีพและการมีงานทำ เรื่องการจัดตั้งกลุ่มและสวัสดิการ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การป้องกันเยาวชนให้ห่างไกลจากยาเสพติดและการพนัน

กรณีบ้านคล้า จังหวัดนครราชสีมา ได้มีการจัดตั้งกองทุนข้าวขึ้นในหมู่บ้านเพื่อเก็บข้าวไว้ให้สมาชิกขอยืมไปบริโภค ในยามที่ไร่นาเกิดความเสียหาย หรือมีผลผลิตข้าวไม่เพียงพอแก่การบริโภค ซึ่งเป็นการเกื้อกูลกัน เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในหมู่บ้าน

“...ผมไปเห็นฉางข้าวประจำตำบล ก็เลยมาปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านเรา อยากให้มีกองทุนข้าวไว้ ลูกหลานจะได้ไม่อดอยาก เพราะมีที่ให้ยืมไปกิน...”

ผู้นำชุมชน บ้านคล้า นครราชสีมา

การจัดตั้งกองทุนข้าวของบ้านคล้านี้ ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากชาวบ้านซึ่งมองเห็นปัญหาและมีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่ได้ถึงกับสร้างความมั่นใจแก่คณะกรรมการมากนัก เพราะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นมีโอกาสที่จะได้รับภัยและอุปสรรคจากธรรมชาติค่อนข้างสูง

“...ยังรับประกันไม่ได้ ถ้ามันเกิดฝนแล้งมากๆ ก็อาจจะไม่พอ...”

ผู้นำชุมชน บ้านคล้า นครราชสีมา

3) การแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนา

ทุนทางสังคมในหมู่บ้าน นอกจากจะมีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร ทุนมนุษย์ที่พยายามสร้างขึ้นมาแล้ว ทุนทางการเงินก็นับว่ามีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องมีสำหรับการพัฒนาในยุคที่ต้องใช้เงินตรา ปัญหาของหมู่บ้านก็คือ จะหาทุนมาได้อย่างไร ความเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนค่อนข้างจะยุ่งยากในการแสวงหาทุน เพราะไม่ใช่องค์กรนิติบุคคลที่จะใช้ความเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนไปค้าประกันหรือจัดหาทุนของชุมชนได้เองโดยตรง ซึ่งต่างจากบุคคลที่มีทรัพย์สินส่วนตัว มีอำนาจในตัวเองที่จะผูกพันทางนิติกรรมสัญญา หรือการตัดสินใจได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ บางหมู่บ้านอาจได้รับทุนสนับสนุนแบบให้เปล่า ในรูปของการจัดตั้งกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่มไม่ต้องลงทุนและไม่ต้องส่งเงินคืน แต่ทุนในลักษณะนี้เมื่อลงไปแล้วมักไม่ยั่งยืน ในที่สุดก็สลายไปในความเป็นจริง ถ้าบุคคลหรือครอบครัวมีความเข้มแข็งในเรื่องทุนทางการเงินและมีสัดส่วนที่สูงขึ้น ภาพรวมของหมู่บ้านและชุมชนก็就会有ความเข้มแข็งของทุนทางการเงินมากขึ้น ในความเป็นชุมชนเองก็อาจจะไม่ต้องมีการระดมทุนกับครอบครัวสมาชิก ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นความยุ่งยากและเป็นภาระหนักที่ชุมชนจะต้องหาทางแก้ปัญหาให้สมาชิก

อย่างไรก็ตาม ยังมีชุมชนหลายแห่งที่มองเห็นความสำคัญและถือเป็นธุระของชุมชน (community business) ที่จะต้องสร้างหลักประกันความมั่นคงทางการเงินให้แก่ครอบครัวสมาชิก เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงและสงบสุขยิ่งขึ้น แนวคิดนี้นำมาสู่การปฏิบัติ ก็โดยความคิดริเริ่มและความร่วมมือกันของคนในชุมชน ในการที่จะสะสมทุนทางการเงินในชุมชน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกของชุมชน ให้สามารถกู้ยืมและพัฒนาฐานะขึ้นมาได้ ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตามความสมัครใจในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนปึก กองทุนควบคุมโรคสัตว์ และกองทุนด้านอาชีพต่างๆ เป็นต้น หลายหมู่บ้านอาจประสบปัญหาในการจัดตั้ง การสะสมทุน ตลอดจนการบริหารจัดการ และอาจทำให้อยู่ในสภาพล้มลุกคลุกคลาน แต่ด้วยความวิริยะอุตสาหะของคณะกรรมการและสมาชิกในชุมชน ก็ทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้หลายแห่งเติบโตขึ้นมาอย่างมั่นคง มีเงินหมุนเวียนอยู่ในกิจการหลายล้านบาท และเป็นแหล่งทุนในชุมชนให้สมาชิกได้พึ่งพาอาศัยได้ เช่น กลุ่มออมทรัพย์บ้านโงกน้ำ จังหวัดพัทลุง และกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีวงเงินหมุนเวียนอยู่ประมาณ 10 และ 30 ล้านบาท ตามลำดับ

“...กรรมการที่จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ตอนนั้นก็คิดกันว่า เนื่องจากเราไม่มีทุน ไม่มีเงิน จะกู้ธนาคารก็ไม่มีความสามารถ ก็คิดกันว่าทำอย่างไรที่จะให้มีเงินในหมู่บ้านสำหรับกู้ยืมมาประกอบอาชีพ...”

ครูโรงเรียนบ้านโงกน้ำ พัทลุง

การสนทนากลุ่มและบรรยากาศภายในห้องประชุม
อาคารที่ทำการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ บ้านโงกน้ำ ควนขนุน พัทลุง

ในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ฝากและกู้ยืมกันเองนั้น ก็มักจะมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยการฝากและการกู้ยืมไว้ด้วย เพื่อให้มีเงินที่ใช้ดำเนินการของกลุ่มมีการเติบโตขึ้นตามระยะเวลาของการจัดตั้ง และเมื่อมีวงเงินมากพอที่จะหมุนเวียนแล้ว กลุ่มออมทรัพย์หลายแห่งก็เริ่มที่จะลดภาระของผู้กู้ลงไป โดยการลดอัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมลง โดยอาศัยความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิก

“...ดอกเบี้ยเราก็ปรับตามที่ตกลงกันในที่ประชุม จากเมื่อก่อนสองบาท เป็นหนึ่งบาทห้าสิบ
ตอนนี้คิดร้อยละบาท (ต่อเดือน)...”

กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ บ้านโงกน้ำ พัทลุง

การจัดตั้งกองทุนในชุมชนของของหมู่บ้านเหล่านี้ มีเป้าหมายอีกประการหนึ่งก็คือการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักรักษาสิทธิประโยชน์ของตน รู้จักการทำงานร่วมกัน โดยบางหมู่บ้านเป็นการประสานงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และหน่วยราชการ ซึ่งเป็นการปฏิบัติอยู่บนจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และหมู่บ้านที่ศึกษาหลายแห่งจะมีความร่วมมือในลักษณะดังกล่าว เช่น กรณีของบ้านคล้า จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีการจัดตั้งกองทุนวัดบ้านประสานโรงเรียนขึ้นมานานกว่า 20 ปีแล้ว

ชาวบ้านบางรายนั้นไม่สามารถจะลงทุนได้ เพราะมีทุนทรัพย์จำกัด กองทุนในหมู่บ้านจึงเป็นแหล่งพึ่งพิงทางการเงินสำหรับคนกลุ่มนี้ ขณะที่สมาชิกกลุ่มกองทุนก็มีแนวคิดในแนวทางที่เอื้อเพื่อและให้โอกาสแก่สมาชิกด้วยกัน ภายใต้ความเชื่อมั่นในสัจจะและความรับผิดชอบที่พึงจะมีต่อกัน ปัจจุบันทางหน่วยราชการได้พยายามจัดสรรงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น ทำให้หมู่บ้านต่างๆ ได้รับกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านอีกกองทุนละ 1 ล้านบาท นอกจากนี้ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากโครงการอื่นๆ รวมทั้งงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นด้วย ทำให้หมู่บ้านต่างๆ มีกองทุนสะสมหลายกองทุน และมีวงเงินทุนหมุนเวียนมากขึ้น

"...ที่พึ่งตนเองได้คือ หมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะที่รวมตัวพึ่งกัน และกัน สามารถยืมเงินในกลุ่มออกมาประกอบอาชีพ ถึงจะไม่มีเงินล้านเข้ามา ของเราก็มีคู่กันอยู่แล้ว แต่พอมีเงินล้านเข้ามายิ่งดีขึ้น..."

ชาวบ้าน บ้านหนองพระ พิษณุโลก

4) การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน

ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้จะสะท้อนให้เห็นได้จากความสามัคคีของการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ แต่หากวิเคราะห์ดูเป้าหมายของการพัฒนาตนเองของชุมชนเหล่านั้นแล้ว จะพบว่าการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชนนั้น ไม่ได้ถือว่าเป็นปลายทางของการพัฒนาที่จะวัดระดับการพัฒนาจากจำนวนกลุ่มอาชีพได้ หากแต่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือที่พัฒนาคนของตน เพื่อสร้างสมาชิกที่มีคุณภาพของชุมชนต่อไป

"...กลุ่มออมทรัพย์ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด แต่ว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นแม่แบบอย่างหนึ่งจากการรวมกลุ่มของคน 60 คน จนกระทั่งเดี๋ยวนี้มี 752 คนที่เป็นสมาชิกแล้ว จากผลประโยชน์ที่ทำร่วมกันมีค่าตอบแทนสูงและก็มีวิธีการหลากหลายที่รวมคนให้เป็นหนึ่งเดียวโดยการสร้างคน อันดับแรกจากกรรมการ จากสมาชิก จนกระทั่งกำหนดเป็นว่าทุกวันที่ 5 ของทุกเดือนตั้งแต่ 16 ปีที่แล้วมา คือวันสัจจะ สมาชิกทุกคนต้องรักษาสัจจะ สัจจะของเขาคือการฝากเงิน การกู้ยืมเงินและการสงคินเงิน..."

ครูโรงเรียนบ้านโงกน้ำ พัทลุง

"...ตั้งกลุ่มใหม่ๆก็ยังไม่เป็นที่เชื่อมั่นของชาวบ้าน ก็พยายามเน้นเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ในการคัดเลือกคนเข้ามาดำเนินการ มีการคัดเลือกกรรมการทุกปี ปีละชุดหมุนเวียนกันมาตลอด..."

ผู้นำชุมชน บ้านโงกน้ำ พัทลุง

"...จุดหลักที่เราเน้นที่สุดคือสัจจะ เราจึงสร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นมาก่อน..."

ผู้นำชุมชน บ้านหม้อ ลพบุรี

5) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ

จากการที่ครอบครัวต่างๆ ได้พยายามดิ้นรนเพื่อการพึ่งตนเองโดยการสร้างอาชีพเสริมและมีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพได้อย่างมั่นคง มีอำนาจในการต่อรอง และมีโอกาสในการขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก เป็นผลให้เกิดมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ในแต่ละหมู่บ้าน หลายกลุ่มอาชีพ และมีครอบครัวสมัครเข้าเป็นสมาชิกในวงกว้างมากขึ้น

“...การทำงานที่นี้ทุกอย่างเป็นระบบกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มปลูกผัก กลุ่มทำขนม ทุกอย่างมีกลุ่มหมด โดยมีกลุ่มออมทรัพย์เป็นแม่แบบอยู่ การทำงานในระบบกลุ่มนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่แก้ปัญหาได้ในเบื้องต้น แต่ระบบการทำงานเป็นกลุ่มต้องใช้เวลา...”

ผู้นำชุมชน บ้านโพนน้ำ พัทลุง

“...ที่นี้มีอาชีพเสริมคือทำผ้าคลุมหลังคา เสื่อยัด ส่งผลให้หลายครอบครัวมีสภาพดีขึ้น ถือว่าเป็นอาชีพเสริมนอกจากทำไร่นา ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา หลายครอบครัวมีสภาพดีขึ้น...”

ชาวบ้าน บ้านหนองพระ พิษณุโลก

และภายในกลุ่มก็มีการจัดโครงสร้างและแบ่งหน้าที่กันทำ มีการเรียนรู้ มีการบริหารจัดการเพื่อให้กลุ่มเติบโตและดำรงสถานะอยู่ได้ รวมทั้งมีกลไกในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มด้วย

“...กลุ่มจะโตได้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ และมีการตลาดดี...”

ชาวบ้าน บ้านโพธิ์เก้าต้น ลพบุรี

ปัจจุบันนี้มีการพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชนอย่างกว้างขวางโดยวิเคราะห์ความเหมาะสม พื้นฐานอาชีพเดิม และความต้องการของชาวบ้าน จนทำให้ผลผลิตของบางกลุ่มในบางหมู่บ้านนั้น ได้รับการยอมรับให้เป็นผลผลิตของตำบลตามโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์

“...ในการคิดโครงการช่วยเหลือชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม ชุมชนจะต้องมองถึงวิถีชีวิตในครอบครัวว่าเขามีอาชีพอะไร มีฐานะเป็นอย่างไร ถ้าจะทำก็ต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน และจะต้องเป็นอาชีพที่อยู่ในพื้นที่...”

ชาวบ้าน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

บางหมู่บ้านชาวบ้านมีอาชีพที่แตกต่างกันหลากหลายและมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านไม่มากนัก ความหลากหลายของอาชีพในชุมชน อาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การรวมกลุ่มกันยากขึ้น เพราะมีวัฒนธรรม ฤดูกาล เวลาว่างค่อนข้างจะไม่สอดคล้องตรงกัน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีสัดส่วนของข้าราชการ พ่อค้าแม่ค้ามาก ก็อาจรวมตัวกันยากเพราะพ่อค้าแม่ค้ามีภารกิจทุกวัน ในขณะที่ข้าราชการก็สามารถพึ่งตนเองและระบบราชการได้ มีความมั่นคงในอาชีพอยู่แล้ว ความรู้สึกที่ว่าจะต้องสร้างความมั่นคงทางอาชีพขึ้นมาใหม่จึงไม่จำเป็นนัก ส่วนกลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้วก็ขยายตัวได้ยาก ปัญหาสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มอีกประการหนึ่งก็คือ การรวมคนให้มาอยู่ในกรอบกติกาอันเดียวกัน เพราะแต่ละคนก็มีความคิดที่แตกต่างกัน และมีคนจำนวนไม่น้อยที่อยากได้ประโยชน์จากการรวมกลุ่ม แต่ไม่อยากจะร่วมปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่ม

“...การตั้งกลุ่มไม่ลำบาก แต่การรวมคนลำบาก คนจะให้เสมอกันยอมเป็นไปไม่ได้ แต่ก็เข้าใจกันได้ที่สุดในที่สุด...”

ผู้นำชุมชน บ้านโพธิ์เก้าต้น ลพบุรี

“...ก็มีปัญหาอยู่ที่ว่าอยากจะเข้าหุ้น แต่ไม่มีคนอยากจะทำงาน เราก็ต้องให้หยุดไว้ก่อน บางทีคนที่อยากเข้าหุ้นก็โกรธ แต่ทำไม่ได้เราไม่มีคนทำ เราไม่อยากจะเฉพาะตัวเงิน เราต้องมีคนบริหารจัดการด้วย ขายได้เท่าไร ลงทุนเท่าไรจะมีบันทึกไว้หมด...”

ผู้นำชุมชน บ้านทุ่งเคล็ด เพชรบุรี

สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเป็นประการแรกของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ก็คือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการตั้งกลุ่ม จากการศึกษาพบว่ากลุ่มอาชีพที่มีการเติบโตและยั่งยืนมักเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการลงทุนของกลุ่ม ส่วนกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน หรือเกิดขึ้นเพื่อการประกวดแข่งขัน เกิดกลุ่มเพราะหวังผลทางเศรษฐกิจเป็นหลักมักไม่ประสบความสำเร็จ

“...บทเรียนจากประสบการณ์ พบว่าการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อการประกวดไม่นานก็จะสลายไป ไม่มีคนร่วมกลุ่มองค์กร ใช้บทเรียนตรงนี้ เป็นแนวคิด...”

ผู้นำชุมชน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

ในกระบวนการสร้างงานสร้างอาชีพ บางอย่างอาจเป็นการรับงานจากภายนอกมาให้ชาวบ้านร่วมกันผลิตส่งให้แก่ผู้ว่าจ้าง หรือผู้รับซื้อผลผลิต ซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านและผู้ดำเนินการ

"...ลักษณะเป็นโรงงานอยู่ที่บ้าน ใช้บ้านเป็นที่ทำงาน แต่จริงๆแล้วรับงานมาจากเชียงใหม่ เช่น การทำดอกไม้ การแกะสลักไม้ เป็นวิธีการสร้างงานให้คนในหมู่บ้านอีกวิธีหนึ่ง..."

สมาชิก อบต. บ้านสามขา ลำปาง

"...ประชากรส่วนหนึ่งไปรับจ้างที่แม่เมาะ ส่วนหนึ่งทำงานแกะสลักที่บ้าน ส่วนหนึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ถ้าต้องการที่จะหาเงินจริงๆ ก็ทำงานเกี่ยวกับดอกไม้ประดิษฐ์ หมายความว่า ไม่มีการว่างงาน ถ้าต้องการทำงานจริง..."

สมาชิก อบต. บ้านสามขา ลำปาง

กลุ่มอาชีพเสริมการทำดอกไม้ประดิษฐ์ บ้านสามขา ลำปาง
ซึ่งเป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้และการสร้างรายได้

6) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

จากประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิด การสังเกตองค์ความรู้และมีกระบวนการในการเรียนรู้ของครัวเรือนเกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้ผ่าน ระบบการศึกษาโดยบุตรหลาน เรียนรู้ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เรียนรู้ผ่านสื่อบุคคล เช่น นักวิชาการ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ญาติพี่น้องที่มีความรู้ มากกว่า มีประสบการณ์มากกว่าหรือได้รับการฝึกอบรมมาก่อนรวมทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์ใน การลองผิดลองถูก และมีการสรุปบทเรียนไว้เป็นทุนความรู้สำหรับวันเวลาแห่งอนาคตต่อไป การ เรียนรู้อาจมีทั้งที่เป็นความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอก ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี และความรู้แขนงอื่นๆอีกจำนวนมาก สำหรับในส่วนของวิธีการเรียนรู้ นั้นก็เป็นไปได้ว่าเรียนรู้ทั้งจากสิ่งที่ประสบความสำเร็จและสิ่งที่ล้มเหลว และเป็นการเรียนรู้ทั้งใน

ระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น กระบวนการที่จะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้นี้มีประโยชน์อย่างมากในการกระตุ้นให้ครอบครัวมีการแสวงหา เรียนรู้และเปิดรับเทคโนโลยีอยู่เสมอ เพื่อให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ เพื่อปรับประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยอาศัยความรู้จากภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานกับความรู้ใหม่ให้เชื่อมโยงกับสภาพปัญหาของตน รู้เท่าทันตนเอง และความรู้จากภายนอก อันจะนำไปสู่การกำหนดวิถีชีวิตให้เป็นไทยและสร้างโอกาสแก่ลูกหลาน

“... ที่ผมประสบความสำเร็จเป็นเพราะผมสู้ ไม่ใช่แบมือขอแต่รัฐอย่างเดียว เพราะถ้าอยากได้เงิน ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ทำอะไรเลย ตรงนี้เป็นจุดหนึ่งที่ยังใช้ไม่ได้ ที่รัฐพยายามทำอยู่ ก็เป็นการทำให้ประชาชนมีความคิดที่มองเห็นเงินเป็นหลักคือ เอาเงินมาโยนให้ก่อน แล้วบอกว่าให้จัดตั้งกลุ่มขึ้นมา คุณจะทำก็ทำไป อาจจะเจริญเดี่ยวเดียว พอเงินหมดก็กระจายกันไป ผมได้ประสบการณ์จากตรงนี้จะตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฝ่ายราชการมาก่อตั้งกลุ่มที่วัดมะค่า แต่เป็นกลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มธนาคารยา ให้สมาชิกลงหุ้นกัน ผลสุดท้ายมันก็หายไป สมาชิกไม่ได้หุ้นคืนด้วย ไม่รู้เงินไปตกอยู่ตรงไหน...”

ผู้นำชุมชน บ้านหม้อ ลพบุรี

ในส่วนของชุมชนบางชุมชนก็มีการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้าไปบูรณาการเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมจากการเรียนรู้ที่บ้าน เช่น กรณีการทอดผ้าป่ามดหมี่ย้อมครามของบ้านดงยาง-พรพิบูลย์ ที่มีการบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

“...ตอนนี้จัดเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้วนะครับ ทางโรงเรียนนำไปจัดการเรียนการสอนอยู่ที่โรงเรียนก็สามารถมดหมี่ได้ เลิกเรียนกลับมาบ้านก็ช่วยพ่อแม่มดหมี่ได้...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

การเรียนรู้ในชุมชนมีอยู่ทุกเพศทุกวัย เด็กๆก็มีส่วนได้เรียนรู้จากการเป็นผู้ช่วยปฏิบัติงาน ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการใช้แรงงานเด็กที่มีความสัมพันธ์กับแบบนายจ้าง-ลูกจ้าง แต่เป็นความสัมพันธ์แบบพ่อแม่ผู้ปกครองกับลูกหลาน การให้เด็กทำงานเป็นการมุ่งฝึกสร้างประสบการณ์หรือเรียนรู้วิถีชีวิตเพื่อพึ่งตนเองเป็นหลัก และเพื่อสืบทอดวิชาชีพไปในตัว

“...ในแต่ละกลุ่มก็มีการมอบหมายงานให้เด็กทำบ้าง ให้เขาช่วยหยิบโน่น ดึงนี่ จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ไปในตัว ซึ่งเป็นประสบการณ์โดยตรง และส่วนไหนที่เขาไม่รู้ เราก็สอนให้เขา...”

ชาวบ้าน บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

"...เด็กอายุ 10 ปีก็เรียนตามหลังพ่อแม่ขึ้นไปทำสวนแล้ว ปลุกกันเป็น 100 ไร่ มีทั้งหมดทุเรียน มังคุด ปั่นกันเต็มไปหมด สืบทอดต่อกันมาในลักษณะที่เรียกว่า 'สวนสมรม'..."

ผู้นำชุมชน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

นอกจากการเรียนรู้ในเรื่องเทคนิคการผลิตแล้ว ก็ได้เรียนรู้ทางด้านการตลาด การควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ การแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น การควบคุมมาตรฐานคุณภาพและราคาผ้ามัดหมี่ของชาวบ้านดงยาง-พรพิบูลย์ การแก้ปัญหาาราคาทุเรียนกวนตกต่ำของชาวคีรีวง เป็นต้น

"...ช่วงหนึ่งเคยมีปัญหาาราคาทุเรียนตกต่ำ เหตุผลเพราะมีทุเรียนกวนมากและมีการปลอมปนโดยใช้แป้งหัวมัน ทำให้ทุเรียนกวนขายไม่ออก ต้องขายราคาถูก ก็ได้ร่วมกันช่วยคิดแก้ปัญหา เพื่อจะผลิตทุเรียนกวนที่มีคุณภาพ มีตรารับรอง มีการทำประชาสัมพันธ์หาตลาด จนปัจจุบันนี้สามารถขายได้ทั่วประเทศ และสามารถแก้ปัญหาเรื่อง ทุเรียนปลอมปนได้ ตอนหลังพวกชาวบ้านที่ทำทุเรียนปลอมปนเขาก็เลิก ตอนนีทุเรียนไม่พอขายตลอดปี..."

หัวหน้ากลุ่มทุเรียนกวน บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช

"...ผ้าที่มีลายเดียวกัน ราคาอาจไม่เท่ากัน เพราะจะต้องตรวจคุณภาพผ้าก่อน ถ้ามีมือการทอยังไม่ดี เราก็ต้องพิจารณาราคากันอีกที แต่โดยมากเราพยายามรักษามาตรฐานราคาไม่ให้สูงหรือแพงจนเกินไป ขายตรงนั้นราคานั้น ขายตรงนี้ราคานี้ เดียวเขาจะว่าเขาแสดงว่ากลุ่มไม่มีมาตรฐานเดี๋ยวจะพลอยเสียชื่อไปด้วย..."

ข้าราชการบำนาญ บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี

เทคโนโลยีชาวบ้าน ในการคำนวณและจัดเตรียมเส้นด้ายก่อนนำไปมัดย้อมคราม กับกระบวนการถ่ายทอดทักษะชีวิตของครอบครัว บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ อุดรธานี